

**Wet op de defensiegereedheid:
oorlogsvoorbereiding ten koste van
klimaat, natuur, veiligheid, privacy,
democratie en arbeidsrechten**

**Stop
Wapenhandel**

Colofon

Tekst: Mark Akkerman

Juli 2025

Stop Wapenhandel is een onderzoek- en actiegroep tegen wapenhandel en wapenindustrie. Help mee, doneer op IBAN NL11 TRIO 0390 407 380

Stop Wapenhandel
Anna Spenglerstraat 71
1054 NH Amsterdam
www.stopwapenhandel.org

Samenvatting

- De door de demissionaire regering-Schoof voorgestelde Wet op de defensiegereedheid moet wetten en procedures die Defensie op diverse vlakken in de weg zitten bij de voorbereiding op daadwerkelijke inzet, met name oefeningen, opzij kunnen schuiven. De wet draagt bij aan oorlogsvoorbereiding en militarisering van de samenleving.
- Defensie kan onder de nieuwe wet afwijken van onder meer de Omgevingswet, de Wet luchtvaart en de EU-richtlijnen voor soortenbescherming (Vogel- en Habitatrichtlijnen). Dit betekent dat verboden, geboden en (vergunning)procedures die normaal van toepassing zijn voor de krijgsmacht op specifieke locaties niet langer van toepassing zijn.
- Defensie krijgt direct een reeks ontheffingen en vrijstellingen op een rij specifiek benoemde locaties, om bijvoorbeeld vaker te kunnen laagvliegen, meer te kunnen schieten of ruimere mogelijkheden te hebben voor vervoer en opslag van munitie en gevaarlijke stoffen. Regelmatig gaat het om situaties waar al langere tijd sprake is van ontbrekende, vervallen of verkeerd gebruikte vergunningen.
- Daarboven kan de minister van Defensie eigenstandig beslissen dat dergelijke ontheffingen en vrijstellingen ook voor andere locaties en situaties gaan gelden. Een deel van de ontheffingen en vrijstellingen leidt tot een toename van overlast, natuuraantasting, stikstofuitstoot en risico's op ongelukken.
- De Wet op de defensiegereedheid beperkt inspraak en rechtsbescherming. Met het wegvallen van vergunningprocedures vervallen ook de daarin vervatte inspraakmogelijkheden. Bezwaar maken tegen besluiten onder de wet is niet mogelijk. Beroep bij een rechter blijft wel open staan, maar dit is een veel hogere drempel.
- Deze wet maakt het Defensie mogelijk, in het kader van oefeningen en voorbereiding op inzet, op veel grotere schaal persoonsgegevens te verzamelen, op te slaan en te verwerken. Meest zorgelijk is de optie om gericht onderzoek te doen naar personen die "een gevaar vormen voor de gereedstelling", van wie allerlei bijzondere persoonsgegevens geregistreerd mogen worden, die ook met andere landen gedeeld kunnen worden.
- De Wet op de defensiegereedheid maakt de uitvoering van een al langer liggend plan om werving van nieuw militair en burgerpersoneel mogelijk: het versturen van een enquête om belangstelling voor een baan bij Defensie te peilen naar alle jongeren tussen de 18 en 27 jaar. Invullen blijft nog vrijwillig, maar de mogelijkheid dat dit later een verplichting wordt blijft nadrukkelijk open; daar zal wel een verdere wetswijziging voor nodig zijn.
- De wet zet de rechtspositie van het eigen Defensiepersoneel onder druk. Doordat de minister grote delen van de Wet ambtenaren defensie buiten toepassing kan verklaren, staan regels en afspraken over onder meer werktijden, inkomen, verlof, veiligheidsvoorschriften, gezondheidszorg en inspraak op de tocht. Militaire vakbonden zijn woedend.
- De Wet op de defensiegereedheid heeft een open einde. De minister van Defensie kan zelf besluiten welke activiteiten "noodzakelijk [...] met het oog op de gereedheid" zijn, waarna daarvoor vrijstellingen en ontheffingen verleend kunnen worden. Een vangnetbepaling geeft bovendien de regering als geheel de mogelijkheid om ook van elke andere wet af te wijken, met uitzondering van de Grondwet en internationaalrechtelijke verplichtingen.

- Het wetsvoorstel geeft (de minister van) Defensie veel zelfstandige bevoegdheden, met beperkte parlementaire controle en gebrek aan andere wettelijke waarborgen. Dit doorkruist rechten en bevoegdheden van anderen. Provinciale en gemeentelijke overheden zijn ontstemd over het feit dat ze net overleg gevoerd en afspraken gemaakt hebben met Defensie over de uitvoering van het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie, en nu geconfronteerd worden met een nieuwe wet waarbij eerder gemaakte afspraken opzij geschoven kunnen worden.
- De Wet op de defensiegereedheid past een bredere internationale trend waarbij internationale recht en multilaterale verdragen en afspraken als beperkend voor het voluit kunnen voorbereiden en voeren van oorlog worden gezien en worden opgezegd of terzijde geschoven. Het sluit ook aan bij oproepen van de EU aan lidstaten om op dezelfde wijze regels opzij te schuiven als deze verhoging van wapenproductie in de weg staan.

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Waarom dit wetsvoorstel	4
Hoofdpunten	6
• Reikwijdte en doelstelling	6
• Regels buiten werking	7
• Ontheffingen voor specifieke gebieden	9
• Mogelijkheid verdere ontheffingen	17
• Inspraak en rechtsbescherming	19
• Dataverwerking, gegevensbescherming en privacy	20
• Werving	21
• Rechtspositie defensiepersoneel	23
• Aanbesteding	25
• Vangnetbepaling	25
Bevoegdheden Defensie	27
Verhouding tot Nationaal Programma Ruimte voor Defensie	28
Europees beleid en afbraak recht en afspraken	29
Afwijzende reacties	30
Conclusie	31

Inleiding

In juni 2025 presenteerde het toen net gevallen kabinet-Schoof een voorstel voor een 'Wet op defensiegereedheid', die diverse maatregelen bij elkaar veegt die de krijgsmacht in staat moeten stellen zich beter voor te bereiden op daadwerkelijke inzet. Oorlogsvoorbereiding dus. Daarvoor is volgens Defensie meer ruimte nodig: bijvoorbeeld om te oefenen, om laag te vliegen, om te schieten of voor vervoer en opslag van munitie en gevaarlijke stoffen.¹ Defensie wil ook bredere mogelijkheden voor onder meer het verwerken van (persoons)gegevens en voor werving van nieuwe militairen.

Het wetsvoorstel werd al enige tijd aangekondigd, vergezeld van een stroom klachten over hoe wetten en regels Defensie in de weg zitten, en komt naast het kort daarvoor gepubliceerde Nationaal Programma 'Ruimte voor Defensie', waarin Defensie al een enorm extra beslag op de ruimte in Nederland wordt toebedeeld. De Wet op de defensiegereedheid geeft Defensie het instrumentarium in handen om lastige regels en procedures opzij te schuiven om die extra ruimte naar eigen goeddunken te gebruiken of verder uit te breiden.

De wet kan op veel vlakken dus verstrekkende en ingrijpende gevolgen hebben. Een internetconsultatie over het wetsvoorstel leverde binnen een maand ruim 1500 reacties op. Stop Wapenhandel staat net als de meeste van deze reacties afwijzend ten aanzien van het wetsvoorstel. In deze briefing zetten we hoofdpunten van het voorstel op een rij in een kritische analyse.

1 Defensie wijst hierbij ook op verplichtingen die binnen NAVO-verband zijn afgesproken.

Waarom dit wetsvoorstel?

Het wetsvoorstel maakt deel uit van een hele reeks nieuwe beleidsdocumenten, wetten en maatregelen, gericht op het opbouwen en versterken van de militaire capaciteiten (krijgsmacht en industrie) van Nederland, de EU en de NAVO. Veel daarvan gaan over extra geld, wapenaankopen, werving van nieuwe militairen, nieuwe militaire locaties, steun voor de wapenindustrie, samenwerking met maatschappelijke geledingen enzovoort. Delen van het huidige voorstel zijn al eerder aangekondigd, bijvoorbeeld die in het kader van werving van nieuwe militairen.

Dit geheel van nieuw beleid en veel extra geld voor Defensie werd al enige jaren geleden ingezet, maar is sinds de Russische invasie in Oekraïne van februari 2022 in een grote stroomversnelling gekomen. Daaraan ligt over het algemeen geen erg diepgaande analyse ten grondslag. Voor vrijwel alle nieuwe wetten en maatregelen beperkt deze zich op hoofdlijnen tot 'Rusland is een dreiging' en 'de krijgsmacht is jarenlang verwaarloosd'. Dat er geen aanwijzingen zijn dat Rusland concreet van plan is EU- of NAVO-landen aan te vallen, en daar militair noch economisch gezien realistische mogelijkheden voor heeft, past niet in dit plaatje.² Ook de bewering dat er lang sprake is geweest van onderbesteding op defensie in Europa vindt geen basis in de werkelijkheid: het NAVO-bondgenootschap is verantwoordelijk voor meer dan de helft van de mondiale militaire uitgaven, en ook enkel de Europese NAVO-landen geven al veel meer uit aan defensie dan Rusland.

De verschrikkelijke beelden van de oorlog in Oekraïne, waar Rusland zonder scrupules te keer gaat, en de simplistische beweringen zoals die hierboven hebben het beleid echter in één richting geduwd: oorlogsvoorbereiding en militarisering. De voorgestelde Wet op de defensiegereedheid is hier een belangrijk onderdeel van; het laat zien hoe dit beleid zich vertaalt in de praktijk en wat de gevolgen voor burgers en hun leefomgeving zijn.

Het gaat in dit voorstel niet om maatregelen met betrekking tot daadwerkelijk militair optreden, maar over voorbereiding, vooral over oefenen. Er wordt benadrukt dat deze gereedstelling zich primair richt op verdediging van het eigen en bondgenootschappelijk NAVO-grondgebied. De wet is niet van toepassing op Aruba, Curaçao, Sint Maarten en de gemeenten in Caribisch Nederland.

De Wet op de defensiegereedheid moet die gereedstelling helpen bevorderen door Defensie de mogelijkheid te geven vrijstellingen of ontheffingen te krijgen aangaande regelgeving die in de weg staat, bijvoorbeeld op het gebied van natuurbescherming, stikstofuitstootbeperkingen of privacy. Demissionair minister van Defensie Brekelmans stelde al eerder: “Om de paraatheid van onze krijgsmacht te kunnen garanderen, moet er voor Defensie een uitzondering komen op sommige Europese regels.”³

Het is de vraag of de moeite die Defensie heeft met regels en vergunningen zozeer aan de inhoud daarvan ligt, of meer aan een gebrekkige en lakse eigen houding. Begin 2025 luidde de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT), die onder meer verantwoordelijk is voor het verstrekken van vergunningen voor milieubelastende activiteiten van Defensie, de noodklok: “De vergunningen voor de milieubelastende activiteiten van Defensie zijn [...] al jaren niet op orde of sterk verouderd. Ook de naleving laat te wensen over.” Er lopen vanuit de ILT diverse handhavingprocedures tegen Defensie, die tot stillegging van militaire activiteiten kunnen leiden, met betrekking tot onder meer Artillerie Schietkamp 't Harde, Munitie Magazijnencomplex Veenhuizen en Marinecomplex Nieuwe Haven (Den Helder). De ILT stelde ook: “Er zijn duidelijke politieke keuzes nodig om de gewenste balans te bepalen en te borgen tussen de belangen van omwonenden, bescherming van de leefomgeving en het uitvoeren van defensieactiviteiten. Vervolgens moet Defensie haar

2 Broek, Martin (januari 2025) 'Turbo-charged arms production; for protection or for power and profit?', Stop Wapenhandel, <https://stopwapenhandel.org/turbo-charged-arms-production-for-protection-or-for-power-and-profit/>

3 Keukenkamp, Stefan (1 april 2025) 'Defensie wil met nieuwe wet uitzondering op milieuregels', Trouw, <https://www.trouw.nl/binnenland/defensie-wil-met-nieuwe-wet-uitzondering-op-milieuregels~b8bd404d2/>

vergunningen op orde hebben, net als ieder andere organisatie moet zij de wet- en regelgeving naleven.”⁴

Met het huidige wetsvoorstel maakt de regering die politieke keuze in hoge mate: defensie gaat voor, en als wet- en regelgeving in de weg zit moet die terzijde geschoven kunnen worden. Staatssecretaris Tuinman liet in interview bij BNR Nieuwsradio, daags na de publicatie van ILT, al weten dat hij bereid was de wet te overtreden om Defensie meer ruimte te geven, bijvoorbeeld als het gaat om stikstofbeperkingen, en dan maar te kijken of dat in een rechtszaak stand zou houden.⁵ In antwoord op Kamervragen van GL-PvdA kondigde Tuinman vervolgens de Wodg aan: “De tijdige en stelselmatige gereedstelling – het voorbereiden van militairen op een gevecht – wordt in sommige gevallen belemmerd door de (aanscherping van) huidige wet- en regelgeving en procedures. Voor dit soort specifieke gevallen en situaties overwegen we met de Wet op de defensiegereedheid – die nu in voorbereiding is – te voorzien in daarop toegespitste wettelijke kaders.”⁶

Deze aanleiding voor het wetsvoorstel geeft natuurlijk al zeer te denken. Het is bovendien zeer de vraag in hoeverre de in de memorie van toelichting herhaalde toezegging dat Defensie probeert ontheffingssituaties zo kort mogelijk te laten voortduren door waar mogelijk alsnog vergunningsprocedures te doorlopen serieus uitgevoerd gaat worden, gezien de geconstateerde lakse omgang met vergunningen.

4 <https://www.ilent.nl/actueel/nieuws/2025/01/10/afweging-belang-inzetbaarheid-defensie-en-gevolgen-voor-leefomgeving-nodig>

5 Harreveld, Mark van (14 januari 2025) 'Nieuwe schietbanen Defensie illegaal door stikstofwet, 'onacceptabel'', BNR Nieuwsradio, <https://www.bnr.nl/nieuws/nieuws-politiek/10564757/nieuwe-schietbanen-defensieillegaal-door-stikstofwet-onacceptabel>

6 <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2025D05344>

Hoofdpunten

Reikwijdte en doelstelling

De doelstelling van de Wet op de defensiegereedheid is vermeld in artikel 1.2: “De toepassing van deze wet is gericht op het verzekeren van de gereedheid van het militaire vermogen van de krijgsmacht voor het doeltreffend afschrikken en weerstaan van een gewapende aanval tegen het Koninkrijk of een bondgenoot, en het doeltreffend optreden in het kader van andere hoofdtaken als bedoeld in artikel 97, eerste lid, van de Grondwet, in de daarvoor relevante operationele omgeving.”⁷ Gereedstelling wordt gedefinieerd als “het geheel van activiteiten [...] gericht op de ontwikkeling van een geloofwaardig en doeltreffend inzetbaar militair vermogen, met inbegrip van het voorzettingsvermogen daarvan”. De bedoelde activiteiten staan opgesomd in artikel 2.1, tweede lid:

- voorbereiden, onderhouden en verbeteren van de geoefendheid van de krijgsmacht;
- verwerven, onderhouden, vernieuwen en afstoten van infrastructuur en materieel;
- werven, selecteren, opleiden en trainen van defensiepersoneel;
- vergaren van kennis omtrent de voor de militaire taken relevante operationele omgeving;
- bewaken en beveiligen van netwerk- en informatiesystemen van de defensieonderdelen, militaire objecten en defensiepersoneel;
- andere activiteiten van de Nederlandse of een bondgenootschappelijke krijgsmacht er van andere defensieonderdelen die naar het oordeel van Onze Minister noodzakelijk zijn met het oog op de gereedheid

De wet heeft een grote reikwijdte dus, zo blijkt ook uit de in het vervolg toegelichte nadere uitwerking van diverse aspecten van het wetsvoorstel. Welke activiteiten er allemaal onder kunnen vallen is dus breed, maar nog redelijk precies, omschreven in artikel 3.6 en de bijlagen I en II. Het laatste punt in het lijstje hierboven opent echter de sluizen, want de minister van Defensie mag op eigen houtje besluiten dat ook andere activiteiten onder de wet vallen.

Voor het doel geldt deze onduidelijkheid over de potentiële reikwijdte nog meer. Wanneer is er bijvoorbeeld sprake van 'gereed' zijn? Of wanneer is iets 'noodzakelijk', een criterium dat zonder verdere toelichting regelmatig terugkeert in de wettekst? Onduidelijkheid hierover valt ook de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State op: “Bij het nemen van een gereedstellingsbesluit heeft de minister zeker beleidsruimte, maar dat betekent niet dat de minister de noodzaak van de concrete gereedstelling (naar moment en locatie enzovoorts) niet hoeft te onderbouwen.”⁸

Uit verslagen van vergaderingen van de werkgroep Algemeen Personeelsbeleid van het Georganiseerd overleg Sector Defensie Algemeen Personeelsbeleid, waar het wetsvoorstel voorafgaand aan publicatie al uitvoerig besproken werd met de vakcentrales van overheidspersoneel, blijkt dat ook de vakcentrales kritisch staan ten opzichte van het doel van de wet. Zij vragen zich af of Defensie niet vooral een vrijbrief voor eigen handelen – 'een permanente staat van uitzondering' wil, mede door het begrip 'gereedstelling' vaag en breed te houden. Een deelnemer namens ACOP stelt daabij aansluitend klip en klaar: “Het grootste bezwaar is dat de uitvoerende macht eenzijdig de ruimte krijgt om te bepalen dat er een uitzondering wordt gemaakt. De controlerende macht heeft geen enkele invloed meer om te kunnen bepalen of een uitzondering

7 Artikel 97 lid 1 Grondwet: “Ten behoeve van de verdediging en ter bescherming van de belangen van het Koninkrijk, alsmede ten behoeve van de handhaving en de bevordering van de internationale rechtsorde, is er een krijgsmacht.”

8 <https://www.raadvanstate.nl/publicaties/consultaties/wetsvoorstel-op-de-defensiegereedheid/>

noodzakelijk is.”⁹ Van de kant van Defensie beweert men dat er natuurlijk terughoudend met de bevoegdheden zal worden omgegaan, maar dit wetsvoorstel biedt geen enkele garantie voor. Verdere uitvoering en uitwerking van de wet zal vooral via algemene maatregelen van bestuur plaatsvinden. Dit zijn zelfstandige besluiten van de regering, waar meestal geen parlementaire instemming voor nodig is. Het gebruik van algemene maatregelen van bestuur is een standaardprocedure, omdat anders elke wet tot in detail moet worden uitgewerkt of aangevuld, maar als het toepassingsgebied van een wet, zoals bij de Wet op de defensiegereedheid, breed en niet nauwkeurig omschreven en afgekaderd is geeft het wel heel veel zelfstandige beleids- en uitvoeringsruimte aan de regering, met beperkt toezicht.

Regels buiten werking

De Wet op de defensiegereedheid verleent in de eerste plaats (de mogelijkheid) tot “gerichte vrijstellingen, die als gevolg hebben dat de wettelijke voorschriften die knelpunten vormen bij het uitvoeren van noodzakelijke gereedstellingsactiviteiten niet langer van toepassing zijn en de activiteiten plaats kunnen vinden”, aldus de memorie van toelichting. Het kan gaan om inhoudelijke regels, maar ook om bijvoorbeeld vergunningplichten of procedurevoorschriften.

Hiertoe voegt het wetsvoorstel enkele artikelen toe aan de Omgevingswet, de overkoepelende wet met betrekking tot beheer en ontwikkeling van de leefomgeving. Het eerste artikel geeft een grondslag om bij algemene maatregel van bestuur gereedstellingsactiviteiten aan te wijzen waarbij kan worden afgeweken van wettelijke voorschriften. Daarbij volgt een opsomming van de betreffende voorschriften. Dat zijn naast andere delen van de Omgevingswet bijvoorbeeld de Wet luchtvaart en de Erfgoedwet. In andere delen van het wetsvoorstel wordt ook afwijking van een aantal andere (EU-)richtlijnen vastgelegd, zoals de Vogel- en Habitatrichtlijnen (zie onderstaande tabel). Bij algemene maatregel van bestuur wordt bepaald voor welke specifieke artikelen uit deze wetgeving de vrijstelling voor de aan de orde zijnde situatie geldt.

Dit kan op diverse vlakken vergaande gevolgen hebben. Zo wordt de bescherming van kwetsbare vogel- en andere diersoorten losgelaten, kunnen mensen geconfronteerd worden met toenemende geluidsoverlast, kan extra stikstofruimte worden ingenomen door Defensie en kunnen veiligheidsregels met betrekking tot vliegen en munitie genegeerd worden. Ook vervalt bijvoorbeeld de verplichting om een milieueffectrapportage op te stellen waar dat normaal gesproken wel van toepassing zou zijn (art 3.2 lid 2).

Defensie is met de vele, huidige oefenterreinen een grote natuurbeheerder in Nederland. Het benadrukt deze rol en de invulling ervan graag: “Door de militaire activiteiten heerst er een relatieve rust op de terreinen, die alleen onder strikte voorwaarden toegankelijk zijn. Daarmee bieden ze rust voor de natuur en zijn dus waardevol voor vele dier- en plantensoorten.” Een rapportage van het Rijksvastgoedbedrijf uit 2023 waarschuwt echter ook, bijvoorbeeld dat op de oefenterreinen “de biodiversiteit [...] gestaag af[neemt] door klimaatverandering en de nationale stikstofproblematiek.”¹⁰ Bovendien neemt Defensie het niet altijd even nauw met de veiligheid. Begin april 2025 verwoestte een door een oefengranaat veroorzaakte brand 130 hectare natuur bij Ede. Dat was zeker niet de eerste keer dat oefeningen van Defensie natuurbranden veroorzaakten.¹¹

Ruimtelijke regelgeving waarvan kan worden afgeweken onder de Wet op de defensiegereedheid		
Omgevingswet	hoofdstukken 2, 4, 5, 16 en 22: over oa taken en bevoegdheden van bestuursorganen, algemene regels	Van de bepalingen kan worden afgeweken bij algemene maatregel

9 <https://www.afmp.nl/files/Uploads/Files/AP%20verslag%2008-05-2025%20deel%20WODG.pdf>

10 <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2023/06/27/defensie-verdedigt-kwetsbare-natuur>

11 Algemeen Dagblad (4 april 2025) 'Natuurbrand in Ede is veroorzaakt door Defensie en dat is niet voor het eerst: de bekendste missers op een rij', <https://www.ad.nl/binnenland/natuurbrand-in-edes-veroorzaakt-door-defensie-en-dat-is-niet-voor-het-eerst-de-bekendste-missers-op-een-rij~a2109fd5/>

	over activiteiten in de fysieke leefomgeving, omgevingsvergunningen, projectbesluiten en procedurevoorschriften afdelingen 23.1, 23.2 en 23.3: oa uitvoer internationaalrechtelijke verplichtingen, inspraak publiek en rol parlement	van bestuur
Wet luchtvaart	hoofdstukken 1, 5 en 10, en daarop gebaseerde besluiten: deze bevatten oa bepalingen over de toepasselijkheid van de wet, regels tav veiligheid, regels mbt militaire luchtvaart, geluidsoverlast, maximaal aantal vliegbewegingen en laagvliegen	Van de bepalingen kan worden afgeweken bij algemene maatregel van bestuur
Luchtvaartwet	art. 76: wettelijke grondslag regelingen mbt geluidhinder door beperking weekend- en nachtvluchten	Van de bepalingen kan worden afgeweken bij algemene maatregel van bestuur
Erfgoedwet	hoofdstuk 5: bevat regels mbt archeologische monumentenzorg, mn over toevalsvondsten	Van de bepalingen kan worden afgeweken bij algemene maatregel van bestuur
Telecommunicatiewet	hoofdstuk 3: regels mbt frequenties, oa vergunningen, verdeling en toewijzing art. 10.13 en 10.15: bepalingen over het gebruik van radioapparaten die storing of belemmering veroorzaken op frequenties en het gebruik van radioapparaten zonder vergunning voor frequentieruimte	Van de bepalingen kan worden afgeweken bij algemene maatregel van bestuur
Scheepvaartverkeerswet	hoofdstuk 2: bevat bepalingen mbt de ordening van scheepvaartverkeer op vaarwegen en is de wettelijke grondslag voor oa het Politiebinnenvaartreglement, met beperkingen op oa snelvaren, amfibisch oefenen en dubbel afmeren	Van de bepalingen kan worden afgeweken bij algemene maatregel van bestuur
Vogelrichtlijn (EU)	art. 5 a t/m d: verboden om in het wild levende vogels te doden, te vangen of opzettelijk wezenlijk te storen (mn in de broedperiode) of opzettelijk nesten en/of eieren te vernielen/beschadigen/wegnemen of te rapen	Verbodsbepalingen niet van toepassing op uitvoering gereedstellingsactiviteiten
Habitatrichtlijn (EU)	art. 12 lid 1 a t/m d: verboden om in het wild levende diersoorten die bescherming nodig hebben opzettelijk te vangen, doden of verstoren, eieren in de natuur opzettelijk te vernielen/rapen en het beschadigen of vernielen van voortplantings- of rustplaatsen. art. 14: gebod om maatregelen te treffen om ervoor te zorgen dat het aan te natuur onttrekken en de exploitatie van specifieke wilde dier- en plantesoorten verenigbaar zijn met behoud van die soorten.	Verbod- en gebodsbepalingen niet van toepassing op uitvoering gereedstellingsactiviteiten

Er kan vooral worden afgeweken van grote delen van de Omgevingswet, zowel op inhoudelijke normen, met bijbehorende algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen, als op procedurele normen “die zien op participatie, advies, instemming of vraagvereisten”. Dit betekent niet alleen dat bijvoorbeeld milieuregels opzij geschoven kunnen worden, maar ook dat lagere overheden de mogelijkheden uit handen getrokken worden om regels of beperkingen op te leggen. Dit werkt ver door. Zo “worden de gereedstellingsactiviteiten vrijgesteld van rechtstreeks werkende

regels op grond van omgevingsplannen, omgevingsvergunningen en omgevingsverordeningen, door de activiteiten vrij te stellen van de wettelijke grondslag in de Ow waarin wordt bepaald dat men verplicht is zich aan die -plannen, -vergunningen en verordeningen te houden.

Naast de hierboven opgesomde regelgeving kan de Wet op de defensiegereedheid ook van invloed zijn op de uitvoering van andere wetten, zoals de Spoorwegwet en de Vervoersnoodwet, bijvoorbeeld door gebruik te maken van specifieke mogelijkheden tot het geven van aanwijzingen.

Ontheffingen voor specifieke gebieden

Het voorstel bevat een lijst van bestaande militaire locaties, met name oefenterreinen, waarvoor bij invoering van de wet per direct ontheffingen verleend worden voor diverse regels op het gebied van ruimtelijke ordening, milieu- en natuurbescherming met het oog op het (ruimer) mogelijk maken van specifieke (oefen)activiteiten.

Activiteiten met luchtvaartuigen

Activiteit	Locaties	Begrenzing
Helikopters – opstijgen, vliegen en landen	• Arnhemse Heide • Artillerie Schietkamp Oldenbroek • Assen • Beekhuizerzand • Eder en Ginkelse heide • Ermelose heide • Garderense veld • Leusderheide • Marnewaard • Oirschot • Rijen • Stroese Zand • Vliehors • Waalsdorpervlakte	Totaal max 24000 vliegtuigbewegingen/jaar
Helikopters – vliegen op lage hoogte	• Ginkelse Hei • Maas en Waal • Midden-Drenthe • Noord-Drenthe • Oirschot • Peel • Veluwe en Randmeren • Voorne-Putten en Hoeksewaard • West-Drenthe • Wieringermeerpolder	Totaal max 2500 uren/jaar
Luchtvaartuigen – vliegen tijdens duisternis	• De Kooy • Deelen • Eindhoven • Gilze-Rijen • Leeuwarden • Volkel • Woensdrecht • Ginkelse Hei • Oirschot • Arnhemse Heide • Artillerie Schietkamp Oldenbroek • Eder en Ginkelse heide • Infanterie Schietkamp Harskamp • Rijen	Totaal max 42 dagen in mei/juni/juli per jaar

Defensie wil fors meer vliegtuigbewegingen kunnen maken in wisselende omstandigheden, met nieuwe situaties en het voorkomen van het optreden van gewenning. “Voor deze diversiteit aan en herhalingen van vliegprofielen is vrijheid van landingslocaties en in- en uitvliegroutes nodig op militaire oefenterreinen”, aldus de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel. Hiervoor zouden 24000 vliegtuigbewegingen per jaar nodig zijn, die kunnen worden verspreid over de in bovenstaande tabel opgesomde terreinen. Huidige regelingen, zoals de ministeriële Luchthavenregeling, zouden te weinig ruimte bieden voor het benodigde aantal trainingen en voor de gewenste diversiteit aan omstandigheden. Het wetsvoorstel voorziet in een ontheffing van de hiervoor opgesomde regels en beperkingen voor deze vliegactiviteiten.

Voor zowel het vliegen op lage hoogte (“dit vergt ... heel veel training”) als het vliegen tijdens de nacht (“moet veelvuldig beoefend en getraind worden”) worden vervolgens voor diverse locaties aanvullende vrijstellingen gegeven. Dit geeft een totaalplaatje qua vliegen waarbij er sprake kan zijn van én meer overlast en risico's in het algemeen – met name ook door laagvliegen en 's nachts vliegen – en een concentratie ervan specifieke locaties. Er zal immers geen beperking per locatie meer zijn.

In november 2024 vernietigde de rechter de natuurvergunning voor militaire trainingsactiviteiten op de Vliehors, in een zaak die was aangespannen door de Waddenvereniging en Natuurmonumenten. Het ging hierbij vooral om procedurele tekortkomingen van de kant van de overheid, die er ten onrechte van uitging dat op basis van een Hinderwetvergunning van 1960 bijna onbeperkt gebruik gemaakt mag worden van de Vliehors met alle soorten luchtvaartuigen, inclusief laagvliegen. De bestuursrechter in Groningen concludeert dat de overheid “[o]nvoldoende gemotiveerd heeft dat die Hinderwetvergunning, die sinds 1960 niet meer gewijzigd is, ook nog zou gelden voor de luchtvaartuigen waarmee ten tijde van de referentiedatum en ten tijde van de bestreden natuurvergunning op de Vliehors werd geoefend.” Er moet volgens de rechter opnieuw op de aanvraag van Defensie worden besloten.¹² Als de Wet op de defensiegereedheid van kracht wordt zoals nu voorgesteld, is dit niet meer aan de orde. Defensie kan dan gewoon over andere belangen heenwalsen.

Activiteit	Locaties	Begrenzing
Motoren van – luchtvaartuigen onderhouden en proefdraaien	• De Kooy • Deelen • Eindhoven • Gilze-Rijen • Leeuwarden • Volkel • Woensdrecht	Max 120 minuten per luchtvaartuig/etmaal
F135-motoren van F35- vliegtuigen	• Woensdrecht	Max 90 runs/jaar

Proefdraaien van vliegtuig- en helikoptermotoren veroorzaakt onder meer geluidsoverlast en uitstoot van stikstof. In 2023 moest Defensie bijvoorbeeld nog besluiten het proefdraaien op vliegbasis Woensdrecht in te perken omdat er anders onvoldoende 'stikstofruimte' zou zijn voor toenemend verkeer van en naar de basis, die pal naast een paar Natura 2000-gebieden ligt.¹³ Met dit wetsvoorstel neemt Defensie die extra ruimte alsnog, dat heeft mogelijk ook gevolgen voor andere stikstofuitstotende activiteiten in de regio, want het totale maximum blijft hetzelfde.¹⁴

Activiteit	Locaties	Begrenzing
Op afstand bestuurd onbemansd luchtvaartuig (remotely piloted aircraft) – oefenen en testen van counter-unmanned aircraft systems	• Artillerie Schietkamp • Oldenbroek • Havelte • Infanterie Schietkamp • Harskamp • Legerplaats Stroe • Marnewaard • Deelen • Oirschot • OT 't Harde • Schietbaan Budel • Vliehors	

¹² <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBNNE:2024:4476>

¹³ Cerberus Persbureau (6 september 2023) 'Minder proefdraaien straaljagermotoren Woensdrecht compenseert stikstof verkeer', Brabants Dagblad, <https://www.bd.nl/brabant/minder-proefdraaien-straaljagermotoren-woensdrecht-compenseert-stikstof-verkeer~a12cfaac/>

¹⁴ Brie, Peter de (27 mei 2025) 'Militaire acties, daar zit Woensdrecht niet op te wachten: ‘Onze focus ligt op onderhoud, daar zijn we goed in’, BN De Stem, <https://www.bndestem.nl/woensdrecht/militaire-acties-daar-zit-woensdrecht-niet-op-te-wachten-onze-focus-ligt-op-onderhoud-daar-zijn-we-goed-in~a90f3d3d/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

Activiteit	Locaties	Begrenzing
Jetpacks – opstijgen, vliegen en landen	• Complex Nieuwe Haven Den Helder	

De regering benadrukt in het wetsvoorstel meerdere malen het belang van onbemande luchtvaartuigen, ook bekend als drones, in de hedendaagse oorlogvoering. In de oorlog in Oekraïne spelen drones bijvoorbeeld een grote rol. De krijgsmacht schaft op grote schaal drones aan, evenals verdedigingssystemen tegen drones. In juni kondigde Defensie aan €125 miljoen uit te trekken voor de aanschaf van onder meer aanvalsdrones, verkenningsystemen en middelen voor bescherming tegen drone-aanvallen.¹⁵ Eerdere aarzelingen over het bewapenen van drones zijn al enige tijd losgelaten.¹⁶ Experts blijven erop wijzen dat de inzet (en proliferatie) van (bewapende) drones bijdraagt aan onveiligheid, het verlagen van de drempel voor geweldgebruik en, ondanks dat ze graag gepresenteerd worden als een bijdrage aan 'schone' en 'precieze' oorlogvoering, grote hoeveelheden burgerslachtoffers.¹⁷

De krijgsmacht wil daarnaast meer gaan experimenteren met jetpacks, ook bekend als raketruzzakken. Dit moet in eerste instantie in Den Helder gaan plaatsvinden. Eerder stelde Defensie zelf dat deze experimenten op juridische problemen stuiten, vanwege de onduidelijke status van een jetpack als zijnde luchtvaartuig of niet.¹⁸

Schieten

Activiteit	Locaties	Begrenzing
Schieten of werpen van scherpe munitie of ontplofbare voorwerpen vanuit militaire luchtvaartuigen (incl drones)	• Vliehors (bestaande schietrange)	Binnen totale vergunde geluidsruime (totaal aantal schoten) op basis van een flexibel schietmodel
Oefenen met schieten	• Artillerie Schietkamp • Infanterie Schietkamp • Johannes Postkazerne • Marnewaard • Ruijter van Steveninckkazerne • schietbanen: • Arnhemse Heide • Budel • Harderwijk • Heumensoord • Waalsdorp • Witten • Vliegbasis Gilze-Rijen • Vliegbasis Volkel	Binnen totale vergunde geluidsruime op basis van een flexibel schietmodel
Oefenen met schieten – tijdens duisternis	• Artillerie Schietkamp • Infanterie Schietkamp • Vliehors (schietrange) • schietbanen van Defensie	

15 Ministerie van Defensie (19 juni 2025) 'Nieuw pantserinfanteriebataljon, meer drones en extra geld voor transport en zorg', <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2025/06/19/nieuw-pantserinfanteriebataljon-meer-drones-en-extra-geld-voor-transport-en-zorg>

16 NOS (23 mei 2023) 'Defensie rust Reaper-drones uit met bommen en raketten', <https://nos.nl/artikel/2476200>

17 <https://dronewars.net/the-danger-of-drones/>

18 Telegraaf (4 april 2024) 'Futuristische jetpacks geven Nederlandse mariniers superkrachten: 'Dit is de toekomst'', <https://www.telegraaf.nl/binnenland/futuristische-jetpacks-geven-nederlandse-mariniers-superkrachten-dit-is-de-toekomst/64309535.html>

Als het om schietoefeningen gaat wil Defensie meer ruimte om zelf te bepalen waar, wanneer en hoe de totale ruimte hiervoor binnen bestaande vergunningen verdeeld wordt over de diverse militaire locaties. Dit betekent dat dit deel van het wetsvoorstel niet zozeer direct meer schietoefeningen mogelijk maakt, maar bijvoorbeeld beperkingen op het aantal schoten of duur of tijdstippen van oefeningen per locatie wil kunnen loslaten. Er kan dus vooral sprake zijn van toename van overlast en risico's op specifieke locaties..

De Vliehors is de enige locatie in Nederland die zich volgens Defensie leent voor het schieten met en vanuit alle typen luchtvaartuigen. Ook andere NAVO-landen maken hiervan gebruik. Ook hier wil Defensie van beperkingen af en zelf de totale vergunde geluidsruimte kunnen verdelen zoals het uitkomt.

De hierboven genoemde door de ILT geconstateerde problemen met vergunningen zijn regelmatig aan de orde op schietterreinen. Zo blijkt Defensie al tien jaar zonder de juiste vergunning schietoefeningen te houden op het Artillerie Schietkamp (ASK) op de Veluwe. Defensie was daar sinds 2014 van op de hoogte, maar diende pas in 2021 een nieuwe vergunningaanvraag in. Deze werd afgewezen wegens het ontbreken van een deugdelijk geluidsrapport. Intussen ging, ook zonder vergunning, het schieten al die jaren gewoon door. Op het gebied van geluidsoverlast wordt de 'voorkeursgrenswaarde' van 50 decibel overschreden bij meer dan 1700 woningen in de buurt. En het regent klachten. Volgens Defensie is er echter niks aan de hand.¹⁹

Ook de Algemene Rekenkamer is al jaren slecht te spreken over hoe er bij Defensie met munitie wordt omgegaan, en de gebrekkige controle hierop, juist ook bij oefeningen. Al sinds 2017 hamert de Rekenkamer erbij Defensie op dat onvoorzichtig met munitie wordt omgesprongen, zo is kan de exacte voorraad niet bepaald worden wegens ontbrekende of onjuiste tellingen. Daniël van Kessel en Eva Henckens beschrijven in een artikel bij Follow the Money een aantal terugkerende problemen: "Militairen die overgebleven kogels in een hoekje op de kazerne legden om ze te bewaren voor de volgende oefening, kogels in de grond stampten of besloten ze gewoon maar te 'verschieten': wanneer de munitieteller na schietoefeningen niet op nul stond, vonden medewerkers bij Defensie de afgelopen jaren de meest creatieve oplossingen om de overgebleven kogels te verdoezelen."²⁰

Ook hier heeft er weer schijn van dat Defensie geen zin heeft om de zaken goed op orde te stellen en er op rekent dat straks met de Wet op de defensiegereedheid problemen met betrekking tot vergunningen ook wel van tafel gaan.

Werken

Activiteit	Locaties	Begrenzing
Aanleggen loopgraven en werken	• Arnhemse Heide • Artillerie Schietkamp • Havelte Oost • Havelte West • Infanterie Schietkamp • Marnewaard • Oirschotse Heide • Stroese Zand • Wezeperberg	Noodzakelijke werkzaamheden, waaronder graven, bouwen en stutten, op de locatie
Aanleggen verzamelgebieden	• Arnhemse Heide • Havelte Oost • Havelte West • Marnewaard • Oirschotse Heide • Stroese Zand • Wezeperberg	Op de locatie

19 Megens, Niek, Arjen ten Cate en Thomas Hoekzema (24 januari 2025) 'Defensie knalt al ruim tien jaar zonder juiste vergunning op de Veluwe', De Stentor, <https://www.destentor.nl/home/defensie-knalt-al-ruim-tien-jaar-zonder-juiste-vergunning-op-de-veluwe~acd75204/>

20 Kessel, Daniël van en Eva Henckens (2 juni 2025) 'Defensie wil meer materieel, maar weet niet hoeveel munitie er nu op voorraad is', Follow the Money, <https://www.ftm.nl/artikelen/defensie-slecht-zicht-op-voorraden-munitie>

Naast de hierboven genoemde grootschalige inzet van moderne middelen zoals drones in de Oekraïne-oorlog betekende deze ook de terugkeer van een slopend oorlogsvoeringsmodel, dat vooral bekend is uit de Eerste Wereldoorlog: loopgraven. “Defensie heeft op dit moment een generatie militairen die niet of weinig oefeningen hebben gehad met het voeren van een loopgravenoorlog. Het is dus noodzakelijk en urgent dat hiermee geoefend kan worden”, aldus de memorie van toelichting. Het wetsvoorstel bevat dan ook vrijstellingen voor het aanleggen van loopgraven op oefenterreinen, met mogelijke aantasting van natuurwaarden of archeologische waarden. Hetzelfde geldt voor het oefenen met het aanleggen van zogenoemde verzamelgebieden, “een gebied waar intensief geoefend wordt met het aanleggen van een schuillocatie, waar een eenheid volledig gecamoufleerd kan verblijven”, eventueel met inbegrip van ingegraven voertuigen.

Opleiden en oefenen

Activiteit	Locaties	Begrenzing
Varen op hoge snelheid met militaire vaartuigen	• Waddenzee tussen Marsdiep en Marnewaard	Max 100 dagen/jaar
Oefenen met schieten met klein kaliber wapens van militaire vaartuigen	• Vliehors • Zone EHR-08, Noordzee nabij Texel	Totaal max 50 dagen/jaar
Opleiden, trainen en oefenen in gebruik en bestrijding van onbemensde systemen (drones), inclusief afwijkend gebruik van frequentieruime	• Militaire terreinen	Op de locaties

Deze vrijstellingen beogen een aantal specifieke soorten oefeningen meer mogelijk te maken. Het op grotere schaal oefenen met het varen op hoge snelheid op de Waddenzee en het schieten met wapens vanaf vaartuigen bij Texel en Vlieland betekent een extra belasting voor een kwetsbaar natuurgebied. De Waddenvereniging waarschuwde al voordat de huidige plannen aan de orde waren “dat de huidige vorm van militaire aanwezigheid onvoldoende rekening houdt met het kwetsbare karakter en de belevingswaarde van het gebied”.²¹ Deze organisatie is dan ook zeer uitgesproken over het toestaan van nog meer militaire activiteiten, omdat “dit unieke kwetsbare UNESCO werelderfgoed niet geschikt is voor veel van de in dit voorstel genoemde behoeften van defensie. Door, de nu al te vele, allerhande activiteiten in de Waddenzee, zien we dalende natuurwaarden. De doelen die we als Nederland hebben gesteld in de Waddenzee, halen we niet. We kunnen dus concluderen dat de overige oefenbehoeftes van defensie die in deze wet worden opgesomd niet in dit gebied passen, zonder dat andere activiteiten worden gestopt. Dit wetsvoorstel vraagt meer van de waddennatuur dan wat het gebied nu kan dragen.”²²

21 <https://waddenvereniging.nl/organisatie/standpunten/>

22 https://www.internetconsultatie.nl/wet_op_de_defensiegereedheid/reactie/283481/bestand

Gevaarlijke stoffen en munitie

Activiteit	Locaties	Begrenzing
Opslaan van munitie	- Munitiemagazijncomp lexen: - Alphen - Beetgumermolen - Coevorden - Hoenderloo II (JHL ISK) - Ritthem - Ruinen - Staphorst - Veenhuizen - Joint Hoofdlocatie Den Helder - Joint Hoofdlocatie ASK - Gilze-Rijen - Volkel	Binnen bestaande opslaglocaties
Opslaan van brandstoffen en bedrijfsstoffen of artikelen met diverse gevarenklassen ²³	- LC Bathmen - Nieuwe Haven Den Helder (locaties - Smeerenburg en Spitsbergen)	Binnen bestaande opslaglocaties

Voor het opslaan, overslaan en vervoeren van munitie en gevaarlijke stoffen zijn diverse veiligheidsregels van kracht. Ook hier wil Defensie de mogelijkheid creëren hiervan vrijstellingen te krijgen, om “het mogelijk [te maken] dat er ruimte ontstaat om flexibel om te gaan met de opslag van gevaarlijke stoffen en materialen, waarbij de veiligheidsnormen mogelijk overtreden zullen worden”.

Dit beperkt zich niet tot militaire locaties. Juist ook voor vervoer over weg, spoor of water wil Defensie meer armslag: “Bij het huidige vervoer loopt Defensie tegen beperkingen aan door beperkende regels. Met de vrijstelling wordt het mogelijk gemaakt om hier flexibeler mee om te gaan”, wanneer er “sprake is van een noodzakelijk en urgent transport dat zich acuut aandient en niet te voorzien was.” Als het gaat om munitie specificeert het wetsvoorstel nader dat “er indien nodig niet voldaan hoeft te worden aan de technische vereisten rondom het vervoer van munitie.” Het spreekt voor zich dat dit zal leiden tot meer risico's, op bijvoorbeeld ongelukken of natuuraantasting. De Inspectie Veiligheid Defensie zag in 2023 sowieso nog wat verbeterpunten ten aanzien van de omgang met munitie bij Defensie, door “een personeelstekort, een gebrek aan ervaring en een gebrek aan de juiste arbeidsmiddelen”.²⁴ Ook de omgang met gevaarlijke stoffen laat al jaren te wensen over, zo blijkt uit het werk van het Korps Militaire Controleurs Gevaarlijke Stoffen.²⁵ In diens jaarverslag over 2024 constateert dit korps bovendien dat de toenemende druk op Defensie er toe leidt dat snelheid vaker boven zorgvuldigheid gaat en dat aandacht voor veiligheid dreigt af te nemen. Daarnaast voeren eenheden '[i]n de meeste gevallen [...] bij geconstateerde overtredingen incidentmanagement uit en worden er geen structurele verbetermaatregelen toegepast.’²⁶

23 Gevarenklassen 2.1 (brandbare gassen), 2.2 (niet brandbare, niet giftige gassen), 3 (brandbare vloeistoffen), 4.1 (brandbare vaste stoffen), 4.2 (voor zelfontbranding vatbare stoffen), 4.3 (stoffen die in contact met water brandbare gassen ontwikkelen), 5.1 (oxiderende stoffen), 5.2 (organische peroxiden), 6.1 (giftige stoffen), 8 (bijtende stoffen) en 9 (diverse gevaarlijke stoffen)

24 Ministerie van Defensie (11 december 2023) 'Inspectie: verbeteringen bij omgang met munitie, kan nog beter', <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2023/12/11/inspectie-verbeteringen-bij-omgang-met-munitie-kan-nog-beter>

25 Knol, Marjolein, Marit Koopmanschap en David Davidson (21 november 2020) 'Defensie worstelt met gevaarlijke stoffen en munitie', Argos, VPRO, <https://argos.vpro.nl/artikelen/defensie-worstelt-met-gevaarlijke-stoffen-en-munitie>

26 <https://open.overheid.nl/documenten/0e49bbf7-9e18-4c45-ae89-85749e34b0af/file>

Activiteit	Locaties	Begrenzing
Vervoeren van munitie en gevaarlijke stoffen in niet-planbare situaties	• spoor • binnenwater • weg	Noodzakelijk ter ondersteuning van opleiden, trainen, oefenen of host nation support
Transport van munitie en gevaarlijke stoffen	• tussen militaire objecten	In Nederland
Overslaan van gevaarlijke stoffen en materialen	• LC Bathmen • Nieuwe Haven Den Helder (locaties - Smeerenburg en Spitsbergen)	Totaal max 42 dagen in mei/juni/juli per jaar
Overslaan van munitie	• Vliegbasis Eindhoven • haven Den Helder • haven Eemshaven • haven Rotterdam • haven Vlissingen • Munitiemagazijncomplex Veenhuizen	Op de locaties
Tijdelijk opstellen, stallen voor transport of klaarzetten van munitie	• Vliegbasis Eindhoven • haven Den Helder • haven Eemshaven • haven Rotterdam • haven Vlissingen • Munitiemagazijncomplex Veenhuizen	Op de locaties
Verbranden van kruit	• Artillerie Schietkamp • Infanterie Schietkamp • locatie Coevorden	Op de locaties
Afwateren van overtollig water	• Vliegbasis Leeuwarden • LG Bestkazerne	Van de locatie op watergangen erbuiten

Transport en mobiliteit

Activiteit	Locaties	Begrenzing
Dubbel afmeren van militaire schepen met munitie	• Nieuwe Haven Den Helder	Op de locatie

“Het is op dit moment niet toegestaan om marineschepen naast elkaar af te meren indien beide schepen zijn voorzien van kapitale munitie, waardoor de afmeercapaciteit ontoereikend is. Ten behoeve van de gereedheid is het noodzakelijk dat schepen dubbel kunnen afmeren, ook wanneer deze met munitie zijn beladen, zodat ook NAVO-partners een ligplaats geboden kan worden tijdens oefenmissies. De vrijstelling beoogt dit mogelijk te maken”, zo staat in de memorie van toelichting. Dubbel kunnen afmeren in Den Helder voorkomt bovendien dat er schepen met munitie in civiele havens moeten aanleggen, aldus Defensie.

Toename legering

Activiteit	Locaties	Begrenzing
Uitbreiden en gebruiken legeringscapaciteit bestaande gebouwen en bouwwerken	• Militaire terreinen	Op de locaties

Activiteit	Locaties	Begrenzing
Inrichten van tijdelijke kampementen voor legerings- en opleidingsdoeleinden	• Militaire terreinen	Op de locaties

Het gaat bij dit onderdeel vooral om 'meer bedden', die Defensie nodig zegt te hebben als er meer oefeningen met meer mensen gaan plaatsvinden en er vaker militairen van andere NAVO-landen gehuisvest moeten worden. Hiertoe wil de krijgsmacht de mogelijkheid om meer slaapplekken in bestaande gebouwen te creëren, ook als de bezetting de limieten van de huidige gebruiksvergunningen te boven gaan. Daarbij moet sprake zijn van “aangepaste brandveiligheidseisen voor legeringsgebouwen, zodat meer militairen kunnen worden gelegerd zonder de veiligheid in gevaar te brengen”. Enkele jaren geleden was er nog onrust over het gebrek aan brandveiligheid, toen meer dan de helft van de legeringsgebouwen niet aan vereisten hieromtrent bleek te voldoen.²⁷

Daarnaast moet het plaatsen van tijdelijke kampementen mogelijk worden, zowel voor overnachting als voor training. Dit kan leiden tot meer belasting en aantasting van de omgeving.

Bouw en sloop

Activiteit	Locaties	Begrenzing
Aanleggen, (ver)bouwen, slopen, wijzigen en gebruiken van nieuwe of gewijzigde bouwwerken en infrastructuur	• Vliegbasis Woensdrecht	Op de locatie
Aanleggen, (ver)bouwen, slopen en wijzigen van schietfaciliteiten	• Artillerie Schietkamp • Infanterie Schietkamp • Johannes Postkazerne • Marnewaard • Ruijter van Steveninckkazerne • Schietbanen: • Arnhemse Heide • Budel • Harderwijk • Heumensoord • Waalsdorp • Witten • Vliegbasis Gilze-Rijen • Vliegbasis Volkel • Vliegbasis Woensdrecht	Op de locaties
Aanleggen, (ver)bouwen, slopen en wijzigen van start- en rolbanen	• De Kooij • Eindhoven • Gilze-Rijen • Leeuwarden • Volkel • Woensdrecht	Op de locaties
Verbouwen, slopen, wijzigen en gebruiken van opslaglocaties voor munitie en brandstoffen	• Veenhuizen • Staphorst • Alphen • Ruinen • Ritthem • Coevorden • Hoenderloo • Beetgumermolen • Den Helder • Oldenbroek • Volkel • Gilze-Rijen • Bathmen	Op de locaties

²⁷ RTL Nieuws (23 juni 2019) 'Helft slaapbarakken militairen niet brandveilig: 'Onacceptabel'', <https://www.rtl.nl/nieuws/nederland/artikel/4754556/barakken-militairen-niet-brandveilig-onacceptabel-ministerie>

Dit onderdeel van het voorstel geeft ruimere mogelijkheden om te bouwen, en gebouwen te gebruiken, op bestaande defensielocaties. Dit is vooral bedoeld om andere aspecten van het gereedstellingsproces te faciliteren, zoals meer kunnen schieten bij oefeningen, meer vliegtuigbewegingen kunnen maken en meer munitie en gevaarlijke stoffen kunnen opslaan. De werkzaamheden in dit kader worden vooral gepresenteerd als nodig voor een veilige opschaling van activiteiten, waarbij vrijstellingen ervoor moeten zorgen dat deze snel gerealiseerd kunnen worden. Voor de vliegbasis Woensdrecht wordt de vrijstelling ruimer. De minister zegt dat deze locatie zo belangrijk is voor de gereedstelling – met opleidingen, onderhoud aan wapensystemen en logistieke dienstverlening – dat er snel met infrastructurele projecten begonnen moet worden. Projecten waar normaal gesproken omgevings- en natuurvergunningprocedures voor nodig zijn, die, “mede door de locatie van Vliegbasis Woensdrecht ten opzichte van Natura 2000”, “tot grote vertraging” zouden leiden. In dit geval wordt natuurbescherming dus wederom een ondergeschikte rol toebedeeld.

Frequentieruimte

Activiteit	Locaties	Begrenzing
Afwijkend gebruik van frequentieruimte	• Vliegbasis Volkel • Militaire luchthaven Deelen • OT 't Harde • Nieuwe Haven Den Helder • Havelte • Marnewaard • Oirschotse Heide	Op de locaties

“Bij afwijkend gebruik van frequentieruimte kan worden gedacht aan onderzoeken, aftasten om informatie vergaren, het tijdelijk verstoren van frequenties alsook het toegang verwerven tot frequenties en het tijdelijk onmogelijk maken van communicatie”, aldus de memorie van toelichting. Dit onderdeel van het voorstel is bedoeld om het oefenen hierin breder mogelijk te maken en “om de noodzakelijke trainingsomstandigheden te creëren”.

Mogelijkheid verdere ontheffingen

De Wet op de defensiegereedheid geeft de krijgsmacht dus op veel specifieke locaties – zie voorgaande lijsten – ontheffingen om (het uitbreiden van) diverse activiteiten mogelijk te maken. Defensie denkt daaraan niet genoeg te hebben. Het vervolg van de tekst creëert een ruime bevoegdheid om, via algemene maatregelen van bestuur, ook voor soortgelijke activiteiten (zie tabel) op andere locaties vrijstellingen en afwijkingen van voorschriften af te kondigen.

Ook hierbij krijgt de minister van Defensie weer volop de ruimte om zelfstandig te besluiten voor welke activiteiten deze bevoegdheid kan worden aangewend. Onder de breed omschreven opsomming van mogelijke activiteiten in het kader van de “zorg voor de gereedstelling (art 2.1 (zie pagina 5)) valt een heel scala aan mogelijke acties, zo blijkt ook uit de concrete uitwerking (zie volgende tabel). Dit artikel krijgt daarboven een open einde door er “andere activiteiten van de Nederlandse of een bondgenootschappelijke krijgsmacht of van andere defensieonderdelen die naar

Gereedstellingsactiviteiten waarvoor ontheffingen verleend kunnen worden	
Luchtvaartuigen	
	• opstijgen en landen met luchtvaartuigen en unmanned aircraft systems • vliegen op lage hoogte in laagvlieggebieden of -routes in andere gebieden • vliegen tijdens duisternis • proefdraaien van motoren op militaire luchthavens/F135-motoren in testcel Woensdrecht • opstijgen, vliegen en landen met jetpacks
Schieten	
	• buiten de vergunde ruimte oefenen met schieten op militaire schietterreinen • het op militaire terreinen beproeven van wapens waarvan munitie een lange afstand aflegt
Aanleg van werken en uitvoeren van werkzaamheden	
	• aanleggen van loopgraven en uitvoeren van graafactiviteiten op en buiten militaire oefenterreinen • aanleggen van verzamelgebieden op en buiten militaire oefenterreinen
Nuts- en energievoorzieningen	
	• (in gebruik) hebben op militaire terreinen van alternatieve energievoorzieningen, (stroom)aggregaten en alternatieve motorpompsystemen tbv de continuïteit van militaire installaties • vergroten capaciteit en intensiveren gebruik van bestaande en nieuwe kabels en leidingen
Opleiden en oefenen	
	• oefenen met op hoge snelheid varen op Nederlandse binnenwateren • amfibisch oefenen, landen en doorstoten op de Nederlandse kust en binnenwateren • buiten militaire terreinen testen, opleiden, oefenen met en gebruiken of bestrijden van drones
Gevaarlijke stoffen en munitie	
	• (ver)bouwen van magazijnen tbv opslag van munitie (gevarenklasse 1) of van gevaarlijke stoffen en artikelen (gevarenklasse 2 t/m 9) op militaire terreinen • overslaan van munitie of gevaarlijke stoffen en/of materialen tbv defensiedoeleinden • (tijdelijk) opstellen/klaarzetten van transport van munitie of gevaarlijke stoffen en/of artikelen • binnen en buiten daartoe ingerichte constructies opslaan van munitie of gevaarlijke stoffen/artikelen • kruit verbranden op aan te wijzen locaties • afwateren van overtollig water van militaire objecten
Transport en mobiliteit	
	• afmeren van (militaire) vaartuigen in zeehavens • oefenen met weg- en luchttransport voor logistieke doeleinden • rijden met (militaire) voertuigen binnen en buiten defensie terreinen • beschikbaar stellen van locaties/objecten voor laden/lossen, en gebruik en transport tbv doorvoer van materieel en voorraden, waaronder munitie • aanpassingen van infrastructuur tbv militaire mobiliteit over weg of spoor
Toename legering	
	• uitbreiden en gebruiken legeringscapaciteit in bestaande gebouwen buiten militaire terreinen • inrichten en gebruiken van bouwwerken, militaire terreinen en kampementen voor legerings- en opleidingsdoeleinden buiten militaire terreinen
Bouw en sloopactiviteiten	
	• aanleggen en gebruiken van infrastructurele voorzieningen op militaire terreinen en daarbuiten • bouwen, slopen, wijzigen en gebruiken van bouwwerken, infrastructuur en herindelen van militaire terreinen, militaire objecten en locaties en daarbuiten
Nominaal en afwijkend gebruik van frequentieruimte	
	• nominaal en bijzonder gebruik van frequentieruimte • afwijkend gebruik van frequentieruimte binnen en buiten bestaande militaire oefenterreinen

het oordeel van Onze Minister noodzakelijk zijn met het oog op de gereedheid” aan toe te voegen. De extra activiteiten die hierdoor plaats zouden kunnen gaan vinden kunnen een nog veel groter bereik en bredere gevolgen hebben dan de locatiespecifieke vrijstellingen in het eerste deel van het wetsvoorstel. De mogelijkheden voor Defensie om op die locaties, op andere militaire locaties en daarbuiten een lange lijst regels te gaan negeren zijn groot.

Zo verruimt artikel 3.10 van het wetsvoorstel de mogelijkheden voor vervoer en opslag van gevaarlijke stoffen en materialen, door een aantal artikelen van de Wet vervoer gevaarlijke stoffen (art. 27:5 en 29:2), die nu nog specifiek zien op het verlenen van ontheffingen voor vervoer op militaire locaties, “van overeenkomstige toepassing op het laden en lossen buiten militaire locaties” te verklaren. Het spreekt voor zich dat dit ook weer meer risico's kan opleveren voor een veel groter deel van Nederland.

Ook bij andere mogelijkheden, zoals vlieg- en schietoefeningen buiten de vergunningsruimte, brengen extra risico's met zich mee. En andere aspecten, zoals het kunnen bouwen op en buiten militaire locaties of het aanpassen van infrastructuur voor militaire mobiliteit over weg of spoor, kunnen grote gevolgen voor de omgeving hebben, met inbegrip van het innemen van schaarse milieuruimte. Zo kan het verhogen van de stikstofuitstoot, zeker als dit onverwachts gebeurt, betekenen dat andere plannen en projecten, bijvoorbeeld woningbouw, doorkruist worden.

In het algemeen noemt het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten het “zorgwekkend dat dit wetsvoorstel milieubescherming stelselmatig ondergeschikt maakt aan de te brede invulling van het begrip gereedstelling, en aan defensie toestaat wat voor ieder ander verboden is”.²⁸

Inspraak en rechtsbescherming

Het wetsvoorstel perkt de mogelijkheden voor inspraak over en het maken van bezwaar tegen onderhavige besluiten fors in. Ten aanzien van dat laatste weegt volgens Defensie “[h]et belang van het kunnen uitvoeren van de gereedstellingsactiviteiten door de krijgsmacht [...] zodanig zwaar, dat een procedure in meerdere instanties hiervoor niet kan worden afgewacht.” De Algemene Wet Bestuursrecht wordt zodanig aangepast dat het niet mogelijk wordt bezwaar te maken tegen gereedstellingsbesluiten. Tegen deze besluiten, en ook tegen toepassing van de vangnetbepaling (art 8.0, zie pagina 24) staat uitsluitend beroep in eerste en enige aanleg bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State open. Die afdeling schrijft hier zelf over: “Hiermee wordt een uitzondering gemaakt op het uitgangspunt van beroep in twee instanties dat in de Algemene wet bestuursrecht is neergelegd en waarmee kwaliteit van de rechtspraak in de gehele keten gewaarborgd wordt”, aldus de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.²⁹

Dit werpt een drempel op: bezwaar maken is een veel eenvoudiger procedure dan in beroep gaan bij een rechter, waarbij kosten, meer tijdsbeslag en vaak een beroep op een advocaat of andere jurist om de hoek komen kijken.

Hiernaast wordt veel inspraak die normaal gesproken bijvoorbeeld onderdeel uitmaakt van vergunningprocedures opzij, of op de lange baan, geschoven door vrijstellingen.

28 https://www.internetconsultatie.nl/wet_op_de_defensiegereedheid/reactie/283480/bestand

29 Die “kan de keuze voor beroep in één instantie voor deze categorie zaken echter in beginsel volgen”; <https://www.raadvanstate.nl/publicaties/consultaties/wetsvoorstel-op-de-defensiegereedheid/>

Dataverwerking, gegevensbescherming en privacy

Na de vrijstellingen op ruimtelijk gebied springt het wetsvoorstel, illustratief voor het zijn van een samenraapsel, over op een ander vlak waar Defensie meer ruimte wil: het verzamelen, verwerken en bewaren van gegevens, want “[d]e bestaande juridische kaders beperken [...] de krijgsmacht om in de informatieomgeving daadwerkelijk en stelselmatig gereed te zijn”. Defensie heeft nu geen eigenstandige grondslag om persoonsgegevens te verwerken om te oefenen en trainen ten behoeve van de gereedstelling. De Wet op de defensiegereedheid moet die grondslag gaan bieden.

Dat betekent dat er nadrukkelijk een nieuwe bevoegdheid gecreëerd wordt, de krijgsmacht mag iets gaan doen dat het voorheen niet mocht, en bovendien zonder het (ambtelijk en parlementair) toezicht dat er wel is op bijvoorbeeld het inlichtingenwerk van de AIVD en MIVD. In de memorie van toelichting wordt daar vrij luchtig over gedaan, maar na inleidende woorden over het vernietigen van de meeste gegevens volgen veel ruimere bevoegdheden: “In veel gevallen zijn die persoonsgegevens bijvangst en worden deze persoonsgegevens door middel van technische hulpmiddelen die hierin ondersteunen geautomatiseerd verwijderd en vernietigd. Bij de gereedstellingsactiviteiten worden in een aantal gevallen wel persoonsgegevens verwerkt ten behoeve van het trainen en oefenen met deze persoonsgegevens. Na die training of oefening hebben deze persoonsgegevens geen betekenis meer en dienen deze verwijderd te worden en terstond te worden vernietigd. Er zijn ook situaties waarbij na het verzamelen het doel is om persoonsgegevens verder te verwerken, zoals bij de informatiepositie en de persoonsgegevens van een vijandelijke commandant. In die situatie worden de persoonsgegevens uiteraard niet verwijderd.”

Er is nog al een verschil tussen een situatie waarin een persoon toevallig in beeld verschijnt bij een oefening met een surveillance- of verkenningsdrone en een situatie waarin gericht informatie over specifieke personen wordt verzameld. De regering heeft het in de memorie van toelichting vooral over situaties als dat eerste, maar laat uitdrukkelijk veel ruimere opties open. Inbreuken op de privacy zijn op dit hele spectrum aan de orde, maar zijn uiteraard een stuk minder zwaar wanneer het om een toevallig opgedane foto gaat die direct of na de oefening weer verwijderd en vernietigd worden dan wanneer zeer persoonlijke informatie vergaard wordt. Zogenaamde bijzondere persoonsgegevens – “persoonsgegevens waaruit ras of etnische afkomst, politieke opvattingen, religieuze of levensbeschouwelijke overtuiging, of het lidmaatschap van een vakbond blijkt, en de verwerking van genetische gegevens, biometrische gegevens met het oog op de unieke identificatie van een natuurlijke persoon, of gegevens over gezondheid, seksuele leven en seksuele gerichtheid, alsmede persoonsgegevens van strafrechtelijke aard, zijnde persoonsgegevens betreffende strafrechtelijke veroordelingen en strafbare feiten of daarmee verband houdende veiligheidsmaatregelen” – mogen in principe niet verwerkt worden, tenzij, en dan volgt weer een vage, algemene uitzondering, “dat voor het doel van de gegevensverwerking onvermijdelijk is en deze persoonsgegevens in aanvulling zijn op de verwerking van andere persoonsgegevens”.

De bewering dat het voornamelijk om gegevens zal gaan die al dan niet toevallige (bij)producten van oefeningen zijn zal wellicht waar blijken te zijn, maar ook hier biedt het wetsvoorstel veel ruimere extra mogelijkheden. Er kan in een aantal gevallen wel degelijk gericht onderzoek naar personen gedaan worden, “als er een ernstig vermoeden is dat een persoon een gevaar vormt voor de veiligheid van de krijgsmacht of de militaire taakuitvoering van de betrokken eenheden.” Als voorbeeld hierbij worden gegevens over een commandant van een vijandelijke eenheid genoemd. Er is echter geen verdere definitie of inperking van een gevaarvormend persoon opgenomen. Het is niet moeilijk voor te stellen dat bijvoorbeeld vredes- of milieuactivisten of mensen die vanwege natuuraantasting of geluidsoverlast in actie komen tegen activiteiten van Defensie ook tot deze categorie gerekend worden.³⁰

30 In dit opzicht kan ook gewezen worden op art. 4.9 lid 3, dat de mogelijkheden voor geweldgebruik bij bewaking en beveiliging verbreedt.

Daarbij komt nog dat de commandant ter plekke in sommige gevallen hierover zelfstandig een besluit mag nemen (art. 4.7). Die kan dus op eigen initiatief bepalen dat een persoon een gevaar voor de gereedstelling vormt en daarmee onderwerp van gegevensverzameling en -verwerking wordt. Daarvoor moet weliswaar direct ook toestemming van de minister van Defensie worden gevraagd, maar pas als die expliciet geen toestemming geeft of er een week zonder toestemming te geven verstreken is moet de persoonsgerichte gegevensverwerking gestaakt worden.

Het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten merkt op dat het wetsvoorstel ook een deel van de rechtsbescherming op dit vlak (Algemene verordening gegevensbescherming) buiten werking kan stellen, juist ook als het om mogelijk gevoelige persoonlijke informatie gaat, die bovendien met het oog strafrechtelijke handelingen gedeeld mogen worden met politie, marechaussee en Openbaar Ministerie en om operationele redenen met andere landen (art. 4.4, 4.5 en 4.12).³¹

Vakbond AFMP vreest zelfs inzet tegen kritisch eigen personeel: “Omdat de AFMP zich verzet tegen de inperking van jullie rechten, vormen wij op grond van de WODG een mogelijk gevaar voor de gereedstelling van de krijgsmacht. Daarom maakt hoofdstuk 4 van deze wet het mogelijk om ons als vakbond monddood te maken. Als potentieel gevaar kunnen wij worden gevolgd met alle technische hulpmiddelen die Defensie voorhanden heeft. De gegevens mogen ook worden gedeeld met bondgenoten, van de VS tot Turkije. En dan gaat het niet alleen om onze gegevens, maar ook om die van de collega’s in de medezeggenschap en dat zijn jullie collega’s op de werkvloer. Iedereen die kritiek uit op de handelswijze van Defensie kan in de categorie ‘gevaar voor de gereedstelling’ worden geschaard en met alle beschikbare mogelijkheden in de gaten worden gehouden.”³²

Sowieso zijn de militaire vakbonden kritisch over de mogelijkheden voor het verwerken van persoonsgegevens van defensiepersoneel, met name als het gaat om (het monitoren van) de gezondheid (art 7.3, wijziging van de Wet ambtenaren defensie).

Vakbond ACOM is ook niet mild over dit deel van het wetsvoorstel: “Gegevens die nooit bewaard mogen worden [...] kan Defensie immers (zonder serieuze beperkingen of controle) wel gebruiken volgens het concept wetsvoorstel. Dat zijn zaken waar we als Nederland altijd grote zorgen over hebben als het in andere landen gebeurt. Wat dat voor eventuele effecten op de door Nederland geroemde veiligheid en grondrechten heeft, is toch wel zorgelijk.”³³

Werving

Defensie probeert veel extra militairen te werven. De doelstelling werd eerder dit jaar verhoogd naar een totaal bestand van tweehonderdduizend mensen, inclusief burgerpersoneel en reservisten, met een concreet doel voor 2030 van honderdduizend (circa 56000 beroepsmilitairen, 24000 burgers en 20000 reservisten).³⁴ De huidige omvang is ongeveer 75000 mensen, met name het aantal reservisten zou omhoog moeten.³⁵ Rekening houdend met uitstroom zou Defensie ongeveer 9000 nieuwe werknemers per jaar nodig hebben. Deze streefcijfers zijn nog ver weg.³⁶ Volgens Defensie ligt dit niet aan het aantal aanmeldingen, maar vooral aan een gebrek aan opleidingscapaciteit.³⁷

31 https://www.internetconsultatie.nl/wet_op_de_defensiegereedheid/reactie/283480/bestand

32 <https://www.afmp.nl/actueel/nieuws-and-blogs/de-wodg-bedreigt-jouw-rechtspositie>

33 <https://www.acom.nl/nieuws/internetconsultatie-wet-op-de-defensiegereedheid/>

34 Boer, Arjen de (27 maart 2025) 'Groeispurt voor Defensie', Defensiekrant, https://magazines.defensie.nl/defensiekrant/2025/12/01_interview-werving

35 Eijdsen, Auke van en Eva Stam (24 maart 2025) 'Defensie wil flink groeien, maar wel op basis van vrijwilligheid', Trouw, <https://www.trouw.nl/politiek/defensie-wil-flink-groeien-maar-wel-op-basis-van-vrijwilligheid~bb0bad6b/>

36 Keukenkamp, Stefan (23 mei 2025) '100.000 militairen in 2030: de werving verloopt stroef', Trouw, <https://www.trouw.nl/binnenland/100-000-militairen-in-2030-de-werving-verloopt-stroef~b7880a34/>

37 NOS (14 maart 2025) 'Defensie wil snel en veel mensen aantrekken, maar mist opleidingsplekken', <https://nos.nl/artikel/2559488>

Toch lijkt het publiek enthousiasme voor een baan bij de krijgsmacht en de zogenaamde 'sneuveldereidheid' ook niet erg groot.³⁸ In februari 2025 concludeerde Ipsos I&O op basis van een nieuwe opiniepeiling onder de Nederlandse bevolking: “Ondanks de zorgen over een expansie van de oorlog richting Europa, neemt het percentage dat zichzelf bereid en in staat acht om het leger in te gaan niet toe (nu 18%, in december 17%). [...] Interessant is dat 36 procent wel voor een herinvoering van de militaire dienst is (30% is tegen). Voorstanders zijn voornamelijk ouder dan 45 jaar, waardoor zij zelf niet in dienst zouden hoeven te gaan. Jongere Nederlanders, voor wie dit zou gelden, zijn vaak tegen.”³⁹

	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Realisatie 2024
Beroepsmilitairen	41.513 (-27)	41.701 (+420)	42.975 (+1.317)
Reservisten	6.554 (-83)	6.943 (+376)	7.764 (+664)
Burgers	19.569 (+430)	20.957 (+1.335)	23.594 (+2.293)
Defensie	67.636 (+320)	69.601 (+2.131)	74.333 (+4.274)

*Aantallen werknemers Defensie (bron:
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-1198788.pdf>)*

De Wet op de defensiegereedheid moet ruimte maken voor twee plannen die Defensie al eerder aankondigde: het sturen van een enquête naar jongeren van 18-27 jaar om hun interesse te peilen, en het verlagen van sommige keuringseisen.⁴⁰

Het idee voor de enquête deed toenmalig staatssecretaris van Defensie Van der Maat al in de lente van 2023 op bij een bezoek aan zijn Zweedse evenknie.⁴¹ In Zweden is zo'n enquête invullen verplicht, het maakt deel uit van de dienstplicht. De Nederlandse regering kondigde aan een soortgelijke enquête in te gaan voeren, in eerste instantie ook hier samen met de dienstplichtbrief voor jongeren die 18 jaar worden, waarbij in het midden werd gelaten of invullen verplicht zou worden gesteld. Uiteindelijk werd gekozen voor een los van de dienstplichtbrief te verzenden enquête naar alle jongeren tussen de 18 en 27 jaar, waarbij invullen niet verplicht is, als “een additioneel wervingsinstrument [...] voor een (vooralsnog) vrijwillige verbintenis met Defensie.”⁴² Defensie verwacht “dat de enquête in eerste instantie zal bijdragen aan verhoging van de instroom

38 Cornelisse, Daphne (12 februari 2024) 'Een op de drie jongeren is bereid een jaar in het leger te gaan: 'We mogen best iets over hebben voor dit land'', EenVandaag, <https://eenvandaag.avrotros.nl/opiniepanel/uitslagen/een-op-de-drie-jongeren-is-bereid-een-jaar-in-het-leger-te-gaan-we-mogen-best-iets-over-hebben-voor-dit-land-148756>; VERsteegh, Kees en Joost Ingen-Housz (4 juni 2024) 'Steeds meer Nederlanders zijn bereid te vechten - en sneuvelen - voor Nederland', NRC, <https://www.nrc.nl/nieuws/2024/06/04/steeds-meer-nederlanders-zijn-bereid-te-vechten-en-sneuvelen-voor-nederland-a4723485?t=1739538166>

39 <https://www.ipsos-publiek.nl/actueel/veranderende-wereldorde-baart-nederland-zorgen/>

40 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33763-161.html>

41 Ministerie van Defensie (2 mei 2023) 'Staatssecretaris neemt Zweden als voorbeeld om jongeren bij krijgsmacht binnen te halen', <https://www.defensie.nl/actueel/nieuws/2023/05/02/staatssecretaris-neemt-zweden-als-voorbeeld-om-jongeren-bij-krijgsmacht-binnen-te-halen>

42 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-36592-2.pdf>

in het dienjaar”⁴³ en dat deze “tegelijkertijd een kans [biedt] om een «kaartenbak» te vullen met relevante informatie over de doelgroep”.⁴⁴

De Wet op de defensiegereedheid (art 5.1) moet het aanschrijven en het verwerken van de ingevulde gegevens juridisch mogelijk gaan maken. De bedoeling is dat dit in het najaar van 2025 al van start gaat, met het versturen van de enquête naar een selectie van jongeren. Overigens wordt de optie om het invullen ervan op enig moment verplicht te gaan stellen nadrukkelijk wel opengehouden, met de aantekening dat daarvoor verdere wetswijzigingen nodig zouden zijn.⁴⁵ Dit past in de lijn van de Defensienota 2024: “Defensie beziet [...] mogelijkheden voor meer gegarandeerde vormen van instroom. Bijvoorbeeld door het invoeren van een enquête onder jongeren en door meer verplichtingen om opvolging te geven aan vervolgzaken van Defensie. Niet direct terug naar “de dienstplicht van vroeger”, maar wel naar een dienmodel dat gradueel vrijblijvendheid kan afbouwen. Daarnaast wil Defensie ook de mogelijkheden verkennen voor een dienmodel dat voorziet in maatregelen met een (gradueel) meer verplichtend karakter tussen vreedstijd en oorlogstijd.”⁴⁶

Over het verlagen van sommige keuringseisen schreef staatssecretaris Tuinman in maart aan de Tweede Kamer: “Defensie onderzoekt waar functie-eisen en daarvan afgeleide selectie- en keuringseisen kunnen worden bijgesteld, expliciet om meer kandidaten in de gelegenheid te stellen om militair te worden. Dit betreft onder meer functies waarvan het verantwoord is kandidaten tegen lagere fysieke eisen te selecteren en keuren, of in de opleiding langer de gelegenheid te bieden om aan de fysieke eisen te gaan voldoen.”⁴⁷ Het zou daarbij vooral gaan om het niet langer generiek afwijzen van kandidaten vanwege bijvoorbeeld kleurenblindheid of een voedselallergie. Door de 'normale' volgorde van selecteren en keuren om te draaien moet er ruimte komen om een functie te vinden die bij een kandidaat past, ook als bij de keuring blijkt dat niet aan alle standaard fysieke eisen wordt voldaan. Ook hiervoor moet wetgeving worden aangepast, waar de Wet op de defensiegereedheid een eerste stap in is.

Militaire vakbond VBM is niet te spreken over deze elementen uit het wetvoorstel, onder meer omdat dit tot onnodige inbreuken op de privacy kan leiden: “Wat ons betreft moet zoveel mogelijk worden voorkomen dat keurlingen worden onderworpen aan een medisch onderzoek terwijl later in het proces blijkt dat ze op basis van andere (minder ingrijpende) beoordelingen niet in aanmerking komen voor een aanstelling.”⁴⁸

Rechtspositie defensiepersoneel

Defensie noemt het in de memorie van toelichting “noodzakelijk om in het belang van de gereedheid van de krijgsmacht te beschikken over instrumenten en maatregelen die kunnen ingrijpen in de balans van de arbeidsrelatie zoals die bij de bedrijfsvoering in vreedstijd geldt”.

De rechtspositie van militairen en ander defensiepersoneel is vooral vastgelegd in de Wet ambtenaren defensie (WAD). Artikel 1b van deze wet geeft de minister van Defensie al de bevoegdheid “voor zover dit met het oog op de goede uitvoering van de operationele taken van krijgsmacht noodzakelijk is [...] in buitengewone omstandigheden af [te] wijken van hetgeen bij of krachtens deze wet is bepaald.” Dit gaat dus om situaties van daadwerkelijk optreden. Om dit verruimen tot de oefeningen en dergelijke waar de Wet op de defensiegereedheid om draait, wordt volgens het wetvoorstel de tekst van dit artikel gewijzigd, waarbij wordt toegevoegd dat deze afwijkingsbevoegdheid ook van toepassing is “indien naar het oordeel van Onze Minister een goede voortgang van de gereedstelling van de krijgsmacht dit noodzakelijk maakt.”

43 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-36592-2.pdf>

44 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33763-161.html>

45 op. cit.; <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-1198788.pdf>

46 <https://open.overheid.nl/documenten/c56164fb-d690-48fe-97cd-f5bc89181a98/file>

47 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33763-161.html>

48 <https://www.vbm.info/actueel-2/zonder-tegenspraak-geen-samenspraak>

Ook dit onderdeel van de wet kent weer een brede, open formulering, met potentieel verstrekkende gevolgen voor in dit geval de eigen werknemers en hun omgeving. De WAD vormt de basis van een heel stelsel van regels en afspraken met betrekking tot de rechtspositie van personeel, waaronder werktijden, inkomen, verlof, veiligheidsvoorschriften, gezondheidszorg en inspraak. Dat de minister de mogelijkheid zou krijgen deze allemaal terzijde te schuiven viel slecht bij de militaire vakbonden. Die spraken, soms in felle bewoordingen, hun afkeur uit over het wetsvoorstel:

- AFMP: “Zoals de wet er nu ligt, vormt deze een bedreiging voor de rechtspositie van het defensiepersoneel. De minister wil allerlei regels aan de kant kunnen schuiven, of het nou gaat om jouw werk- en rusttijden, jouw veiligheid tijdens oefeningen en inzet, om de vraag wanneer en in welke gevallen je toelagen krijgt, of om jouw recht op een bevordering.”⁴⁹
- ACOM: “Simpel gesteld kan de minister in deze, of wellicht zelfs iemand namens de minister, deze zeer belangrijke wet [wet Ambtenaren Defensie (WAD)] buiten werking stellen en daarmee feitelijk vrijwel alle rechtspositionele aanspraken van defensiepersoneel in de ruimste zin des woords, buiten werking stellen zodra “een goede voortgang van de gereedstelling van de krijgsmacht dit noodzakelijk maakt.”⁵⁰
- CMHF: “Wij denken dat er binnen huidige wet- en regelgeving al aanzienlijke mogelijkheden zijn om met het oog op bijzondere omstandigheden noodzakelijke maatregelen te nemen ten behoeve van de inzetbaarheid van de krijgsmacht. Binnen de bestaande wetgeving zijn er middels normering voldoende waarborgen in het kader van de bijzondere positie van de militair. Een normenkader met betrekking tot de personele aspecten zien wij niet voldoende terugkeren in de WODG.”⁵¹

Opmerkelijk genoeg liet de regering in mei 2025, kort voor de publicatie van het wetsvoorstel, nog weten: “Defensie onderzoekt momenteel de gevolgen van [...] aangekondigde maatregelen voor regelgeving rondom militairen, burgers en reservisten. Het gaat hierbij vooral om het scheppen van duidelijkheid over rechten en plichten, bijvoorbeeld als het gaat om de gegarandeerde beschikbaarheid van reservisten en burgerpersoneel. Resultaten hiervan worden stapsgewijs zichtbaar en als het leidt tot aanpassingen in nauwe afstemming met de centrales van overheidspersoneel uitgewerkt tot concrete voorstellen.”⁵² De militaire vakbonden blijken dit voorgespiegelde overleg en afstemming in ieder geval niet zo te ervaren als het om de Wet op de defensiegereedheid gaat.

Die botte benadering van de eigen werknemers gaat in de memorie van toelichting nog even door. Eventuele terughoudendheid bij het ingrijpen in de arbeidsverhouding tussen Defensie en personeel moet vooral betracht worden om de “positie van Defensie op de arbeidsmarkt op langere termijn” niet te schaden. Het draait om een goed imago met het oog op werving dus, de belangen van de huidige werknemers worden niet genoemd.

Ook andere elementen van het wetsvoorstel kunnen gevolgen hebben voor positie en welzijn van militairen, zoals de mogelijkheid om veiligheidsnormen te overtreden bij het werken met gevaarlijke stoffen en materialen. Defensie heeft wat veiligheid en gezondheid betreft al een beladen verleden, waar het bovendien maar zeer moeilijk tot het nemen van verantwoordelijkheid voor eigen handelen of nalaten te bewegen was, zoals aangaande de gezondheidsgevolgen van werken met verf met chroom-6 of asbest, het gebruik van ondeugdelijke landmijnen of de omgang met klokkenluiders binnen de organisatie (affaire-Spijkers).

49 <https://www.afmp.nl/actueel/nieuws-and-blogs/de-wodg-bedreigt-jouw-rechtspositie>

50 <https://www.acom.nl/nieuws/internetconsultatie-wet-op-de-defensiegereedheid/>

51 https://www.internetconsultatie.nl/wet_op_de_defensiegereedheid/reactie/f48df98c-e0d8-437e-a917-647d20c2475c

52 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-1198788.pdf>

Aanbesteding

Bij overheidsopdrachten boven bepaalde bedragen moeten deze in principe aangekondigd worden, waarna een proces van inschrijvingen door geïnteresseerde aanbieders (bedrijven e.d.) en selectie op grond van van tevoren vastgestelde criteria volgt. De voorgestelde Wet op de defensiegereedheid moet het makkelijker maken om af te wijken van deze EU-aanbestedingsregels ten aanzien van overheidsopdrachten met het oog op de gereedstelling, met name om de aankoopprocedure sneller te kunnen laten verlopen. Daartoe legt artikel 6.1 vast dat omstandigheden die de gereedstelling (dreigen te) belemmeren aangemerkt kunnen worden als een 'crisisituatie', die een afwijking van de Europese procedure (publicatie tender – inschrijvingen – selectie) kan rechtvaardigen, met het oog op een wezenlijk belang van Nederland, zijnde 'de tijdigheid van de gereedstelling'.

Een snelle leveringsprocedure hangt ook af van snelle beschikbaarheid van de te leveren goederen of diensten. Daarbij zal in eerste instantie zo dicht mogelijk in de buurt gekeken worden, het ligt voor de hand dat vooral Nederlandse bedrijven zullen profiteren van het afwijken van de regels. Als het gaat om aankopen van wapens of ander militair materieel⁵³ zet de regering, in samenwerking met de Nederlandse militaire industrie, bovendien steeds meer in op het bevoordelen van Nederlandse bedrijven. In bredere geografische zin dringt ook de EU meer aan op aankopen bij EU-bedrijven, dat zou ook bijdragen aan versterking van de Europese wapenindustrie als geheel.⁵⁴ In de praktijk blijkt voorsnóg echter dat het overgrote deel van het (nieuwe) Europese geld voor wapenaankopen bij de Amerikaanse industrie terecht komt.⁵⁵

Tegelijkertijd is een van de hoofddoelen van de diverse steunmaatregelen voor de Europese wapenindustrie, naast het verzekeren van productie voor eigen 'behoefte', het versterken van de 'globale competitiviteit', oftewel het verhogen van export naar landen buiten de EU.⁵⁶ Het is extra zorgelijk dat dit gepaard gaat met afbraak van wapenexportrestricties, zowel op Europees als op EU-lidstaatniveau.⁵⁷

Vangnetbepaling

Er is al een aantal keren benadrukt hoe dit wetsvoorstel op diverse plaatsen ruime zelfstandige bevoegdheden aan (de minister) van Defensie geeft. Artikel 8.0, een zogenaamde 'vangnetbepaling', doet hier een flinke schep bovenop:

“Bij koninklijk besluit kan, op voordracht van Onze Minister in overeenstemming met Onze Minister die het aangaat, ontheffing worden verleend van daarbij aan te wijzen wettelijke voorschriften indien dit noodzakelijk is om de belemmering of onaanvaardbare vertraging van spoedeisende training, opleiding of oefening van de krijgsmacht of van de beschikbaarheid van het daarvoor benodigde materieel te voorkomen of op te heffen.”

Hier wordt een enorme handelingsvrijheid gecreëerd, De bevoegdheid is deze keer wel aan de regering als geheel is toegekend en niet aan de Minister van Defensie op eigen houtje, en kent waarborgen die de reikwijdte moeten beperken, maar hier wordt desalniettemin een grote

53 Defensie zegt zelf te verwachten dat het vooral om aankopen van civiel materieel zal gaan

54 Zie bijvoorbeeld de voorstellen in ReArm Europe Plan/Readiness 2030

55 Pfeifer, Sylvia, Jana Tauschinski en Charles Clover (9 maart 2025) 'Two-thirds of arms imports to Nato countries in Europe come from US', Financial Times, <https://www.ft.com/content/d3214157-639b-4743-ab29-9af662d47ec5>

56 Akkerman, Mark and Chloé Meulewaeter (September 2023) 'From war lobby to war economy: How the arms industry shapes European policies', European Network Against Arms Trade, https://enaat.org/wp-content/uploads/2023/12/ENAAAT-Report-WarLobby2WarEconomy_Sept2023-FINAL.pdf

57 Djuna Farjon (24 januari 2025) 'Militarisering van Europa ten koste van controle op de wapenexport', Stop Wapenhandel, <https://stopwapenhandel.org/militarisering-van-europa-ten-koste-van-controle-op-de-wapenexport/>

handelingsvrijheid gecreëerd om van elke wet, met uitzondering van de Grondwet, af te kunnen wijken. Het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten wijst erop dat: “Hoewel het besluit achteraf ter instemming aan de Staten-Generaal wordt voorgelegd, zijn deze besluiten uitgesloten van bezwaar, waardoor er beperkte rechtsmiddelen openstaan tegen een ontheffing.”⁵⁸

Defensie wilde oorspronkelijk een nog breder geformuleerd artikel, zo blijkt uit een vergaderverslag van het Georganiseerd overleg Sector Defensie Algemeen Personeelsbeleid (AP) waarin een aanwezige namens Defensie de nieuwe formulering duidt “als compromis richting de andere departementen is gekomen. Er zijn veel meer waarborgen dan de initiële bepaling, zoals “met de minister die het aangaat” waardoor de Minister van Defensie nooit meer zelfstandig iets op andermans terreinen kan doen.”⁵⁹

58 https://www.internetconsultatie.nl/wet_op_de_defensiegereedheid/reactie/283480/bestand

59 <https://www.afmp.nl/files/Uploads/Files/AP%20verslag%2008-05-2025%20deel%20WODG.pdf>

Bevoegdheden Defensie

Het wetsvoorstel legt veel bevoegdheden bij (de Minister van) Defensie. Die mag in veel gevallen zelfstandig beslissen, bijvoorbeeld over ontheffingen voor activiteiten op, nog niet in het voorstel genoemde, locaties. De vangnetbepaling (artikel 8) breidt deze autonome machtspositie nog verder uit, deze geeft de regering als geheel de mogelijkheid om in voorkomende gevallen ontheffing te verlenen van allerlei wettelijke voorschriften.

Het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten schrijft hierover: “Het voorstel bevat ruime bevoegdheden voor de minister en mogelijkheden tot subdelegatie aan de minister voor allerlei beslissingen die diep ingrijpen op grondrechten. Dit roept vragen op over de verhouding tot het legaliteitsbeginsel, nu dit voorstel cruciale beslissingsbevoegdheden toekent en delegeert aan de minister zonder voldoende wettelijke waarborgen.”⁶⁰

Deze mogelijkheid om te 'overrulen' leidt ook tot kritische reacties van lagere overheden. Een aantal provincies en gemeenten, vooral die die in dit wetsvoorstel met naam genoemde militaire locaties herbergen, spreken hun zorgen uit. Ze zijn ook verbaasd over het feit dat ze net overleg gevoerd en afspraken gemaakt hebben met Defensie over de uitvoering van het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie, en nu geconfronteerd worden met een nieuwe wet waarbij bestuurlijk overleg niet voorgeschreven is en eerder gemaakte afspraken opzij geschoven kunnen worden. Wat zijn die afspraken dan nog waard, vragen ze zich af. Zo schrijft de provincie Noord-Holland: “We zien een zekere spanning tussen de afspraken die we maken over de uitvoering van de noodzakelijke nieuwe activiteiten als gevolg van het NPRD en de ruime mogelijkheden van de minister om vervolgens gereedstellingsbesluiten te nemen die deze afspraken buitenspel zetten.”⁶¹

De bevoegdheden die Defensie zich met dit wetsvoorstel wil toe-eigenen knellen op meer punten met bevoegdheden en rechten van anderen, zo bleek al uit de voorgaande analyse. Er heerst twijfel of Defensie al die extra bevoegdheden wel nodig heeft en of bestaande wetgeving, inclusief noodwetgeving, niet al voldoende mogelijkheden biedt om de doelen van de Wodg te bereiken. Militaire vakbond AFMP schrijft: “Je kunt [...] geen democratische rechtsstaat beschermen als je de normen hiervan niet respecteert. De WODG overschrijdt deze normen. [...] Een sterke krijgsmacht is volgens ons geen krijgsmacht die rechteloos zijn gang kan gaan, want dat is ronduit gevaarlijk.”⁶²

60 https://www.internetconsultatie.nl/wet_op_de_defensiegereedheid/reactie/283480/bestand

61 https://www.internetconsultatie.nl/wet_op_de_defensiegereedheid/reactie/8ddeab7f-37fc-493b-81ed-0e723387df8d

62 <https://www.afmp.nl/actueel/nieuws-and-blogs/de-wodg-bedreigt-jouw-rechtspositie>

Verhouding tot Nationaal Programma Ruimte voor Defensie

Het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie ging in juli 2023 van start op basis van het idee dat Defensie fors ruimtelijk moet uitbreiden. Eind mei 2025, vlak voor de publicatie van de concept-Wet op de defensiegereedheid, presenteerde Defensie het ontwerpprogramma.⁶³ Zoals bijgaande kaart van de belangrijkste uitbreidingen en nieuwe locaties laat zien legt Defensie hiermee al een fors beslag op de beschikbare ruimte, met alle gevolgen vandien. Natuurmonumenten toonde zich hier als een van de vele bezorgd over: “We hebben zorgen over de impact van de plannen op kwetsbare natuurgebieden, zoals op en rond de Veluwe, de Weerterheide, en de Waddenzee. Uitbreiding van defensieactiviteiten kan leiden tot extra stikstofuitstoot, verstoring van dieren en vernietiging van habitats, en een toename van natuurbrandrisico's.”⁶⁴

Aan dit ontwerp ging wel meer overleg met bijvoorbeeld gemeentelijke en provinciale overheden vooraf, maar erg veel liet Defensie zich niet gelegen liggen aan de ruim 2200 bezwaren die werden ingediend.

Een woordvoerder van Defensie zei in de zomer van 2024 dat het “natuurlijk verschrikkelijk [is] als onze plannen consequenties hebben voor waar mensen wonen, werken en een geschiedenis hebben. Natuurlijk begrijpen we dat. Maar dit is wat we echt minimaal nodig hebben.”⁶⁵

Dat wat destijds als 'minimaal' werd aangeduid lijkt inmiddels in de visie van regering en Defensie al weer achterhaald. In antwoord op Kamervragen stelde staatssecretaris Tuinman eind mei 2025: “Tijdens de start van het nationaal programma Ruimte voor Defensie (juli 2023) is gekeken naar de organisatie in 2050, uitgaande van een defensiebudget van 2% van het bbp. Op dat moment is met een groei van de organisatie als beschreven in de Kamerbrief ‘Onze mensen, onze toekomst’, nog geen rekening gehouden. Of er op bestaande fysieke defensielocaties, aangevuld met de maatregelen uit het NPRD, voldoende ruimte is om deze aantallen op termijn op te vangen, moet nog worden vastgesteld.” Kortom: de verdere verhoging van de NAVO-norm, die ook door Nederland gevolgd zal worden, dreigt tot nog veel meer ruimtebeslag te leiden. De Wet op de defensiegereedheid zet daar alvast een stap in.

⁶³ <https://www.defensie.nl/downloads/publicaties/2025/05/23/ontwerp-nationaal-programma-ruimte-voor-defensie>

⁶⁴ <https://www.natuurmonumenten.nl/nieuws/samen-werken-aan-natuur-en-veiligheid-reactie-op-plannen-defensie>

⁶⁵ Keultjes, Hanneke en Raymond Boere (29 augustus 2024) 'Honderden bezwaren, maar Defensie houdt vast aan uitbreidingsplannen: 'Dit is wat we minimaal nodig hebben'', Algemeen Dagblad, <https://www.ad.nl/politiek/honderden-bezwaren-maar-defensie-houdt-vast-aan-uitbreidingsplannen-dit-is-wat-we-minimaal-nodig-hebben~a839bf22/>

Europees beleid en afbraak recht en afspraken

Ook op EU-niveau is men de afgelopen jaren druk bezig met maatregelen die meer ruimte voor militarisering en oorlogsvoorbereiding, in het bijzonder wapenproductie, mogelijk moeten maken. En ook daar wordt dit gekoppeld aan oproepen om procedures te versimpelen en regelgeving opzij te kunnen schuiven. De Wet op de defensiegereedheid sluit in die zin aan bij (en gaat een stap verder dan) het voorstel van de Europese Commissie (juni 2025, als onderdeel van het Defence Readiness/ReArm Europe-pakket) voor een 'Regulation on the acceleration of permit-granting for defence readiness projects', dat stelt dat "to ensure and speed up their effective implementation, Member States should apply streamlined and predictable permit-granting processes to defence readiness projects".⁶⁶

De Wet op de defensiegereedheid richt zich op de krijgsmacht, en er "geldt dat de activiteiten van particuliere bedrijven als zodanig buiten dit wetsvoorstel vallen", aldus de memorie van toelichting. Het enige deel van het voorstel waarin er een directe connectie met hen draait om het aankopen van wapens.

Het is echter zeker niet denkbeeldig dat ook voorstellen voor soortgelijke ontheffingen voor de wapenindustrie zullen volgen als nu voor de krijgsmacht zijn opgenomen. Op EU-niveau wordt hiertoe al een oproep gedaan in enkele instrumenten en regelingen die de afgelopen jaren zijn ingevoerd of in de planning staan. Ook daar is de strekking dat regels ten aanzien van natuur- en milieubescherming, het voorkomen van klimaatverandering en veiligheidsvoorschriften voorgesteld worden als obstakels voor de mogelijkheden om wapenproductie op te voeren en productiecapaciteiten uit te breiden.

Dit past in een bredere internationale trend waarbij ook internationale recht en multilaterale verdragen en afspraken als beperkend voor het voluit kunnen voorbereiden en voeren van oorlog worden gezien en worden opgezegd of terzijde geschoven. Een duidelijk voorbeeld hiervan is de aankondiging van diverse landen (Finland, Polen, Estland, Letland en Litouwen) in het voorjaar van 2025 dat ze zich zullen terugtrekken uit het internationaal verdrag dat het gebruik van antipersoneelsmijnen (Verdrag van Ottawa) verbiedt.⁶⁷ Ook daar zijn de gevolgen snel merkbaar: Finland en Litouwen lieten vervolgens weten dat ze verboden wapens ook weer gaan produceren.⁶⁸ Zo keert een wapen dat door een groot deel van de internationale gemeenschap illegaal is verklaard vanwege de grote en langdurige risico's op het doden of verwonden van burgers weer terug op het slagveld. Nederland heeft voorsnog geen plannen uit dit verdrag te stappen, maar werkt met onduidelijke signalen wel mee aan de erosie ervan. Een Kamermeerderheid wilde zich niet uitspreken tegen internationale leveringen van landmijnen en andere verboden wapens aan Oekraïne.⁶⁹

66 https://defence-industry-space.ec.europa.eu/document/download/c53d4d46-27c0-4bb9-abe3-db58b50f2d7f_en?filename=Proposal-for-a-regulation_acceleration-permit-granting-defence-readiness-projects.pdf

67 RTL Nieuws (28 juni 2025) 'Vijf landen stappen uit verdrag dat gebruik landmijnen verbiedt: 'Rusland existentiële dreiging', <https://www.rtl.nl/nieuws/buitenland/artikel/5515943/estland-stapt-uit-verdrag-dat-gebruik-landmijnen-verbiedt-rusland>

68 Vennink, Tom (10 juli 2025) 'Omstreden landmijnen keren terug door Russische invasie: Litouwen en Finland willen ze weer produceren', Volkskrant, <https://www.volkskrant.nl/buitenland/omstreden-landmijnen-keren-terug-door-russische-invasie-litouwen-en-finland-willen-ze-weer-produceren~b42437c8/>

69 Tweede Kamer, stemmingen 26 november 2024, mbt motie-Dobbe (36600-V, nr. 33), <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2025D09742>

Afwijzende reacties

Een internetconsultatie over de Wet op de defensiegereedheid leverde in een maand tijd ruim 1500 reacties op.⁷⁰ Naast veel inzendingen van individuele burgers reageerden ook enkele gemeente- en provinciebesturen, militaire vakbonden en een aantal organisaties op het vlak van onder meer natuurbescherming en mensenrechten. Deze reacties waren meestal kritisch van toonzetting. Zo voelen lagere overheden zich overvallen door de inhoud van het wetsvoorstel en zien eigen beleid, bijvoorbeeld met betrekking tot stikstofruimte, doorkruist worden. De provincie Gelderland schrijft: “Zo dreigt de Veluwe verder op slot te worden gezet doordat Defensie zorgt voor extra stikstofdepositie op dit al zwaarbelaste gebied. ... [H]et [is] voor ons niet acceptabel dat hiermee structureel een vrijbrief voor stikstof wordt gecreëerd. Het voorstel trekt daarmee een zware wissel op de toch al complexe stikstofcompensatie die van andere sectoren op en rond de Veluwe wordt gevraagd – compensatie die op dit moment feitelijk onmogelijk lijkt.”⁷¹ De provincie Zeeland uitte soortgelijke bedenkingen, ook daar dreigt extra stikstofuitstoot door toenemende activiteiten van Defensie andere (bouw)plannen in de weg te gaan zitten.⁷²

Er reageerden bijvoorbeeld ook veel omwonenden van de Vliegbasis Leeuwarden, die zich grote zorgen maken over toename van geluidsoverlast. Deze is al fors gestegen met de komst van de F35-gevechtsvliegtuigen, die veel meer lawaai produceren dan de F16's die ze vervangen. In juni 2025 vernietigde de rechter de natuurvergunning voor deze vliegbasis, omdat het besluit ertoe onvoldoende zorgvuldig en gemotiveerd genomen is. Kernpunt daarbij is dat door Defensie volgens de rechter de effecten van de vervanging van de F16 door de F35 op het gebied van stikstofuitstoot en geluid “niet op een zorgvuldige en controleerbare wijze in kaart zijn gebracht.”⁷³ Ook hier is dus weer sprake van op z'n minst onzorgvuldig handelen van de kant van Defensie, met gevolgen voor de omgeving, dat door de rechter gecorrigeerd moet worden. Als de Wet op de defensiegereedheid werkelijkheid wordt zou Defensie in dit soort situaties simpelweg de betreffende regels opzij kunnen schuiven, zodat omwonenden sowieso het nakijken hebben.

In de huidige politieke en, in iets mindere mate, maatschappelijke tendens is de brede kritiek op het wetsvoorstel enigszins opmerkelijk; er lijkt in het algemeen een grote bereidheid te bestaan krijgsmacht, en wapenindustrie, op vele vlakken een vrijbrief te geven. De kritische reacties bevatten in veel gevallen overigens wel instemming met het idee dat Defensie meer ruimte nodig heeft voor 'gereedstelling'. De uitwerking daarvan in deze wet, en de mogelijke brede toepassing ervan met beperkte democratische controle, gaat velen echter te ver.

Het is overigens zeer de vraag wat deze consultatie voor invloed zal hebben op het definitieve wetsvoorstel. Defensie lijkt het zelf meer als een hinderlijke bijkomstigheid te zien. “De minister en staatssecretaris hebben haast. Het is daarom niet de bedoeling dat de internetconsultatie erg lang loopt en dat er veel tijd wordt genomen om de reacties te verwerken”, aldus een deelnemer namens Defensie in een vergadering van het Georganiseerd overleg Sector Defensie Algemeen Personeelsbeleid.⁷⁴

70 https://www.internetconsultatie.nl/wet_op_de_defensiegereedheid/reacties

71 https://www.internetconsultatie.nl/wet_op_de_defensiegereedheid/reactie/283364/bestand

72 Wisse, Joeri (4 juli 2025) 'Grote zorgen om laagvliegende legerhelikopters: 'Zeeland mag niet verder op slot komen te zitten', PZC, <https://www.pzc.nl/nieuws/grote-zorgen-om-laagvliegende-legerhelikopters-zeeland-mag-niet-verder-op-slot-komen-te-zitten~a1f22af0/>

73 Keukenkamp, Stefan (21 juli 2025) 'Opsteker voor natuurclubs: streep door natuurvergunning vliegbasis Leeuwarden', Trouw, <https://www.trouw.nl/binnenland/opsteker-voor-natuurclubs-streep-door-natuurvergunning-vliegbasis-leeuwarden~b1ad7aaaa/>

74 <https://www.afmp.nl/files/Uploads/Files/AP%20verslag%20001-04-2024%20deel%20WODG.pdf>

Conclusie

Het voorstel voor de Wet op de defensiegereedheid is een schoolvoorbeeld van militarisering en laat de grote maatschappelijke gevolgen zien van de keuze om in te zetten op oorlogsvoorbereiding – met tientallen miljarden extra aan militaire uitgaven – en militarisering, ten koste van klimaat, milieu, natuur, democratie, inspraak, rechtsbescherming, gegevensbescherming, privacy en arbeidsrechten. De indirecte gevolgen zijn nog breder, zo kan het innemen van meer stikstofruimte de mogelijkheden voor andere stikstofproducerende activiteiten, bijvoorbeeld op het gebied van woningsbouw, ernstig beperken. Het is ook afwachten of met deze wet het einde in zicht is op dit gebied. Een woordvoerder van Defensie liet zich tegen de pers al ontvallen dat de Wet op de defensiegereedheid “niet [helpt] tegen strenge stikstofregels” waar afschuiven niet mogelijk is.⁷⁵

Het gaat bij de voorgestelde praktijk onder de Wet op de defensiegereedheid regelmatig om het ongestoord mogelijk maken van activiteiten waarbij Defensie, in het algemeen of op specifieke locaties, (soms langdurige) problemen heeft met vergunningen en/of veiligheid, zo blijkt uit ook de analyse hierboven. Hier worden verschillende redenen voor aangevoerd, en er worden verbetertrajecten gestart of beloofd, maar boven dit alles blijft voor een deel ook een wolk van onwil en laksheid hangen. Het heeft er in ieder geval de schijn van dat Defensie met dit wetsvoorstel ook poogt zijn eigen onvermogen op dit vlak glad te strijken door toepasselijke regelgeving en procedures dan maar geheel of gedeeltelijk terzijde te schuiven. Militaire vakbond VBM omtrent het voorstel treffend als: “laten we alles wat in bestaande wetgeving mogelijk lastig is, maar op een hoop vegen en een ruim geformuleerde vrijbrief tot stand brengen om daar niet mee geconfronteerd te worden.”⁷⁶ En het het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten concludeert dat dit zodanig is vormgegeven dat “dit wetsvoorstel onaanvaardbaar vanuit grondrechtelijk perspectief” is.⁷⁷

De wet draagt bij aan de eenzijdig militaristische koers die Nederland, net als veel andere landen in het Globale Noorden, de afgelopen jaren versneld heeft ingezet. Daarbij zijn andere invalshoeken om problemen en conflicten op internationaal vlak te voorkomen, op te lossen of te beheersen, zoals diplomatie, dialoog en het werken aan internationale sociale en klimaatrechtvaardigheid steeds minder in beeld. Sterker nog, de Wet op de defensiegereedheid en soortgelijke initiatieven dragen bij aan verergering van de grootste bedreiging voor een veilige toekomst voor de mensheid, de klimaatcrisis, en het ondermijnen van de aanpak hiervan, waarbij in het bijzonder kwetsbare, armere landen en mensen in de steek gelaten worden. Het is ook de vraag hoe deze wet zich moet gaan verhouden tot de uitspraak van het Internationaal Gerechtshof in juli 2025 dat landen verplicht zijn het klimaat te beschermen.⁷⁸ Het mondiale militair-industrieel complex is al verantwoordelijk voor ongeveer 5,5% van de wereldwijde CO₂-uitstoot.⁷⁹ Dat gaat met de extra militaire uitgaven alleen maar meer worden, en wetten als deze zetten de sluizen nog verder open.

Ook wie deze bredere beoordeling van Nederlands buitenlands en militair beleid niet deelt zou zich, net als de militaire vakbonden, grote zorgen moeten maken over dit wetsvoorstel, en welke houding dit van de kant van regering en Defensie uitstraalt ten aanzien van democratie en rechtsstaat.⁸⁰

75 Timmer, Edwin (16 juni 2025) 'Versoepeling stikstofregels nodig voor oefeningen defensie, zeggen experts: 'Dit gaat over leven en dood', Algemeen Dagblad, <https://www.ad.nl/binnenland/versoepeling-stikstofregels-nodig-voor-oefeningen-defensie-zeggen-experts-dit-gaat-over-leven-en-dood~ab152f71/>

76 <https://www.vbm.info/actueel-2/zonder-tegenspraak-geen-samenspraak>

77 https://www.internetconsultatie.nl/wet_op_de_defensiegereedheid/reactie/283480/bestand

78 <https://www.njb.nl/nieuws/internationaal-gerechtshof-landen-zijn-verplicht-het-klimaat-te-beschermen/>

79 Vries, Wendela de (februari 2024) 'Meer wapens, meer klimaatcrisis: Hoe de krijgsmacht bijdraagt aan onveiligheid', Stop Wapenhandel, https://stopwapenhandel.org/app/uploads/2024/02/Klimaat_rapport_UNFCCC.pdf

80 Militarisering heeft in het algemeen een negatieve invloed op de democratie in een land, zo blijkt bijvoorbeeld uit cijfers van de OECD, zie: War Prevention Initiative (zd) 'Militarism is a threat to democracy', <https://warpreventioninitiative/peace-science-digest/militarism-is-a-threat-to-democracy/>

